

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Jiřina Pospíchalová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Možnosti sociálně pedagogické pomoci obětem trestných činů

v regionu Žďár nad Sázavou

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hana Jůzlová

Vypracoval:

Jiřina Pospíchalová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Možnosti sociálně pedagogické pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 10. 01. 2012

Jiřina Pospíchalová v. r.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Haně Jůzlové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Mgr. Jaromíru Pospíchalovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Jiřina Pospíchalová

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST

Úvod	2
1. Pojem viktimologie	4
1.1 Vymezení a předmět zkoumání viktimologie	4
1.2 Historie viktimologie	4
1.3 Širší obecné pojetí	6
1.4 Užší kriminologické pojetí	6
2. Oběť jako subjekt a objekt viktimologického zkoumání	7
2.1 Vymezení oběti	7
2.2 Klasifikace oběti	8
2.3 Členění oběti podle charakteru trestného činu	8
2.4 Viktimogenní faktory	15
3. Důsledky trestného činu pro oběť	21
3.1 Prožívání újmy	22
3.2 Pomoc oběti trestného činu	23
3.3 Organizace pracující s obětí	24

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Průzkumná část	36
4.1 Použitá metoda, stručná charakteristika teritoria, výběr respondentů	37
4.2 Analýza získaných dat	39
4.3 Shrnutí průzkumu	45

Závěr	48
Resumé	50
Anotace	51
Seznam použité literatury	52
Seznam příloh	54

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou sociální pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou. S vývojem společnosti a spontánním budováním tržního prostředí především v posledních dvaceti letech dochází k průvodním sociálně patologickým jevům, ke kterým bezesporu patří kriminalita. Kriminalita se v průběhu dvacátého století stala skutečnou hrozbou současné společnosti. Mnoho lidí se děsí hrůzných trestných činů jednotlivců i různých forem organizovaného zločinu.

Pachatelé i těch nejbrutálnějších trestných činů se po svém zadržení a uvěznění ohánějí demokracií, humanitou a lidskými právy. Málokdy se však hovoří o pocitech a osudech těch, které oloupili, znásilnili, zneužili, zavraždili nebo jim jinak ublížili. Zapomenout nelze ani na průvodní dopady kriminality na příbuzné obětí, na veřejnost a také obrovské materiální škody. Projev lítosti nad vlastním trestným činem nebo nad jeho obětí je v kriminální subkultuře tabuizován. Pokud se tak stane, jde většinou o účelové a teatrální gesto určené pro média či k obměkčení soudu. Pachatelé litují spíše sami sebe, než aby litovali své oběti.

Soudci, státní zástupci, policisté, zaměstnanci Vězeňské služby ČR, sociální kurátoři, pracovníci sociální péče a další specializované profese jsou pod stálým dohledem sdělovacích prostředků a řady nevládních organizací dohlížejících na dodržování lidských práv. Většinou však tyto instituce sledují dodržování práv pouze z pohledu těch, kteří jsou právu podrobováni. Méně se již dbá na práva a důstojnost těch, kteří právo v zájmu společnosti vykonávají.

Pravděpodobnost, že nastane situace, kdy se člověk stane obětí trestného činu nebo jiných nepříznivých a trýznivých poměrů, se zvyšuje. Začneme li těmi nejzávažnějšími jako je obava z celosvětového jaderného konfliktu, terorizmu, fenoménu šílených střelců až po vyděrače, násilníky a zloděje. Rizikovými místy nejsou jen tmavé a odlehlé kouty předměstí velkoměst, ale i banky, divadla, tržiště, obchodní centra, nádražní a letištní haly, ušetřeny nebývají ani kostely, katedrály a mešity.

Z těchto důvodů nelze fenomén oběti podceňovat. Každá jediná oběť s sebou nese několik obětí sekundárních, jejich žal se může změnit na celoživotní nenávist a touhu po pomstě, a tím se roztáčí ona nekonečná spirála zločinu a odplaty.

Cílem výzkumu v bakalářské práci bude prozkoumat znalost a informovanost obětí trestných činů o zařízeních a možnosti pomoci obětem. Zajímat se budu o důvody vyhledání pomoci či naopak důvody nevyhledání, nebo odmítnutí odborné pomoci. Ptát se budu na spokojenost a informovanost o nabízených službách. Dále se také pokusím navrhnout řešení situace po zpracování získaných informací a jejich výstupů.

Teoretická část je zpracována na základě analýzy odborné literatury, z níž jsou použity základní teoretické poznatky k tématu. V praktické části je využita kvalitativní metoda individuálního polostrukturovaného rozhovoru s viktimou a pomáhajícími profesionály.

Svůj podíl na kriminalitě má životní způsob a jeho utváření, které je třeba analyzovat. Pro sociální pedagogiku je vedle problematiky zdravého životního způsobu neméně důležité pojetí sociálně deviačního životního způsobu a hledání cest jeho kompenzace. Reagování na životní a výchovné situace, krizové situace a jejich řešení je třeba pokládat za zásadní.

1 Pojem viktimologie

Slovo viktimologie pochází z latinského *victima* = oběť. Viktimologii tedy překládáme jako nauku o oběti. (Sochůrek, 2003) Místo mezi vědami nemá viktimologie ještě přesně stanovené, a proto o ní hovoříme spíše jako o aplikované vědecké disciplíně. Její interdisciplinární charakter se projevuje i v různých přístupech k předmětu zkoumání viktimologie i jejímu celkovému chápání. Z těchto důvodů pozorujeme spíše než přesná vymezení převažující přístupy k řešení viktimologické problematiky v rámci jednotlivých disciplín, zejména kriminologie, kriminalistiky, práva, forenzní psychologie atd., s jejichž poznatky pracuje a využívá je.

1.1 Vymezení a předmět zkoumání viktimologie

Ke správnému definování a určení předmětu zkoumání je nutné pojem viktimologie zkoumat v užším a širším pojetí.

1.2 Historie viktimologie

*„S dětmi, s nimiž si nedělali rodiče starosti,
často mívají starosti dějiny.“*

Brudziński

Kapitola je určena k objasnění základních východisek a historického vývoje viktimologie jako vědy. Je poukázáno na souvislosti s dalšími vědami, které se problematikou zločinu přímo či nepřímo zabývají.

Oběť měla své místo a byla součástí smutných dějin zločinu od nepaměti. V této souvislosti je třeba poukázat již na mytický příběh Starého zákona o Kainovi a Ábelovi. Na počátku konstituování právní kultury měla oběť nebo její blízcí, pozůstalí, dominantní místo, spočívající v právu pomsty. Tyto osoby zjišťovaly, pronásledovaly a nakonec i trestaly. S rozvíjející se centralizací moci státu se však tato role postupně přesouvala na vládnoucí kasty, resp. instituce, které si stát vytvářel. Tím byla role oběti utlumována a pachatel svým trestným činem porušoval pravidla, zákony, tedy škodil společnosti, která stanovila, které jednání je a není trestné, stanovila míru společenské nebezpečnosti trestného činu a z ní vyplývající výši trestu. (O časté neúměrnosti trestu vzhledem k provinění ve starověku

a feudalismu nelze pochybovat). Právní systémy se soustřeďují především na ochranu společnosti před zločinci, zkoumají zločince jako osobnost, sociální příčiny zločinnosti zabývají se otázkami trestání, zacházení s vězněnými zločinci atd. Tento přístup trval ve své podstatě až do počátku 20. let minulého století. (Sochůrek, 2003)

Význam viktimologie, lépe řečeno význam zkoumání obětí, pochopila ve 20. a 30. letech minulého století jako první kriminalistika. Poznatky o obětech využívala především k vypátrání a usvědčení zločinců.

Nejčastěji se uvádí, že se viktimologie jako samostatná vědecká disciplína vydělila počátkem druhé poloviny minulého století z kriminologie. Stalo se tak proto, že si zejména kriminologové uvědomili výše naznačené, tedy proč se někdo zločincem stává, jaké jsou příčiny zločinnosti, jak zacházet se zločinci atd. Za její zakladatele jsou označováni H. von Schneider, D. Mendelsohn a F. Wertham.

Vznik viktimologie je však často uváděn nejen ve výše popsaných souvislostech, ale potřeba jejího konstituování je spojena s nutností vyrovnání se s hrůzami II. světové války, jak u jednotlivců, tak národů jako celků. Po celém světě zůstávají desítky těch, kteří ve válce ztratili někoho blízkého nebo své domovy. Čekajícím rodinám se nevracejí blízcí z fronty, vracejí se vojáci, již často po příchodu domů zjišťují, že nemají ani rodinu ani domov, přicházení osvobození vězni, kteří zažili hrůzy koncentračních táborů. Mnoho těchto lidí trpí následnými psychickými obtížemi a problémy (např. mezi vracejícími se vojáky z fronty přicházejí tzv. váleční neurotici).

Strmě narůstající zločinnost, jejíž křivky v západním světě kulminovaly na přelomu 70. a 80. let minulého století, spustila vlnu zájmu odborné i laické veřejnosti o potírání kriminality. Tento trend je však dlouhodobý. Zpráva FBI z roku 1962 poukazuje na skutečnost, že v posledních pěti letech (tedy přelom 50. a 60. let minulého století) rostla zločinnost 4x rychleji než počet obyvatel a každou minutu byly spáchány čtyři trestné činy. (Jones, 1967)

Jsou přijímány zákony na ochranu svědka, diskutují se otázky sekundárního poškozování obětí vlivem připomínání okolností trestného činu, reakcí okolí, soudního projednávání, vyšetřování apod.

1.3 Širší obecné pojetí

V širším obecném pojetí se za předmět zkoumání viktimologie považuje situace, kdy se člověk nebo instituce stanou obětí, tedy utrpí újmu na životě nebo zdraví, dále újmu psychickou, společenskou, finanční nebo materiální, a to vlivem vnějších okolností nebo v jejich důsledku. Jde o oběti přírodních katastrof, nehod, neštěstí, válek a konfliktů, ekonomických otřesů, podvodů a podobně. Za vnější okolnosti lze samozřejmě považovat i trestný čin jednotlivce nebo skupiny, z čehož je zřejmé, že širší obecné pojetí v sobě obsahuje veškerou viktimologickou problematiku. (Sochůrek, 2003)

1.4 Užší kriminologické pojetí

V užším kriminologickém pojetí se za předmět zkoumání nejčastěji považuje vědecké zkoumání oběti trestného činu, tedy to, *„jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se „spolupodílí“ na interakci před a v průběhu trestného činu“*. (Čírtková, Červinka, 1994 s. 168).

Toto pojetí uvádí i P. Hartl, který definuje viktimologii jako vědu o „zkoumání obětí trestných činů, jejich osobností, chování, které případně vyprovokovalo jednání pachatele“.

Předmětem zkoumání v tomto užším pojetí je proto zejména:

- osoba oběti
- vztah mezi pachatelem a obětí
- role oběti v genezi trestného činu
- role oběti v procesu odhalování pachatele, vyšetřování, soudního vyjednávání
- pomoc oběti trestného činu
- modely chování, jak může jedinec minimalizovat pravděpodobnost, že se stane obětí trestného činu

Z toho vyplývá, že se viktimologie zabývá především interakcí pachatel – oběť v době spáchání trestného činu, způsobem, jak oběť k trestnému činu „přispívá“, zvláštnostmi osobnosti, které zvyšují pravděpodobnost, že se někdo stane obětí trestného činu apod.

Zvýše uvedených řádek je zřejmé, že takto vymezený předmět zkoumání plně nepostihuje mnohé další situace, ve kterých se člověk může stát obětí, aniž by byl konkrétně na něm spáchán trestný čin.

2 Oběť jako objekt a subjekt viktimologického zkoumání

Ve 2. kapitole se soustředíme na definování a výklad pojmů vztahujících se přímo k chápání oběti. Kapitola je z pochopitelných důvodů zaměřena spíše na kriminologické chápání oběti trestného činu. Čtenář jistě sám dokáže aplikovat toto užší chápání i na případy, kdy se člověk stane obětí jiné zraňující události, než je trestný čin. Na některých místech proto i tuto problematiku naznačujeme.

Podstatnou část této kapitoly tvoří i základní aspekty dopadu trestného činu na oběť včetně krátké stati o posttraumatické stresové poruše.

2.1 Vymezení oběti

Sieverts a Schneider (1975) definují oběť jako „*osobu nebo organizaci, jež je deliktem ohrožena, poškozena nebo zničena*“. (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 85), (in Sochůrek, 2003)

Jiná definice uvádí, že oběť je „*fyzickou osobou, která trestným činem utrpěla újmu na životě, zdraví, majetku cti nebo jiných právech*“.

(Vágnerová, 1996, s. 56), (in Sochůrek, 2003s.32)

VII. kongresem OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s provinilci, konaném v Miláně v roce 1985, byla přijata definice obětí trestného činu jako „*osob, kterým byla individuálně nebo kolektivně způsobena škoda, tj. újma tělesná, psychická i emocionálního strádání, materiální škoda nebo značná újma na jejich základních právech jednáním nebo opominutím, které je v rozporu s příslušnými trestními zákony, včetně zákonů zakazujících zneužití moci*“ (Osmančík, 1993 s 1).

2.2 Klasifikace obětí

Klasifikací obětí rozumíme jejich členění podle různých kritérií, která se liší v podstatě úhlem pohledu na oběť, nebo z titulu vědy, jejíž optikou se na oběť díváme. Přitom je velmi obtížné najít taková kritéria, která by jednoznačným a vyčerpávajícím způsobem oběti systematicky rozčlenila. Proto uvádíme několik dělení podle různých hledisek a autorů a upozorňujeme, že jejich kombinací s ohledem na každý jednotlivý případ můžeme zvýšit míru přesnosti viktimologické diagnózy oběti. Ta je pro sociální pracovníky a další pomáhající profese důležitá proto, aby aplikovali co možná nejúčinnější, přiměřené metody, formy a způsoby práce s obětí. Špatně zvolený postup může namísto pomoci oběti způsobit její sekundární viktimizaci. I když diagnóza v pravém slova smyslu je spíše záležitostí odborníků (psychiatr, psycholog apod.) je úzká spolupráce a součinnost s pomáhajícími profesemi nezbytná. (Sochůrek, 2003)

2.3 Členění oběti podle charakteru trestného činu

Členění (nazývané též kategorizace) oběti je v tomto pojetí dáno charakterem trestného činu (trestných činů), jehož (jejichž) je konkrétní člověk obětí.

Obvykle se uvádějí:

Hledisko kriminologické

- oběti tradičních trestných činů (násilné, majetkové, mravnostní, apod.)
- oběti nových, netradičních a vyšších forem kriminality, zejména organizované kriminality, obchodu s drogami, bílým masem apod.

Oběti nezákonného zneužití ekonomické moci (poškození spotřebitelů, daňové úniky, úplatkářství a korupce apod. Autoři sem řadí i porušování předpisů bezpečnosti práce. (Osmančík, 1993)

Hledisko kriminalistické

Jedno z kriminalistických dělení oběti násilných trestných činů závisí na zhodnocení místa nálezů oběti.

Rozlišuje se oběť:

- pohozená – je zanechána zpravidla na místě činu, pachatel se nesnaží ji ukrýt nebo ztížit její identifikaci
- skrytá – pachatel oběť zahrabává nebo jinak skrývá, místo nálezu oběti nebývá často místem činu, někdy se snaží ztížit její identifikaci
- vystavená – je typická např. pro sexuální devianty, kdy oběť upravují do určité polohy nebo pomocí úpravy oběti „*posílají vzkaz či poselství*“ (Sochůrek, 2003, s. 38).

Tyto skutečnosti mají, vedle vyšetřujících policistů, velký význam pro profilujícího psychologa, lze z nich např. usuzovat na přítomnost sexuální deviace, typ pachatele apod.

Hledisko participace oběti, tedy „míry zavinění“ nebo tzv. „viny“ oběti

(Nelze zde pojem „vina“ chápat ve smyslu trestně právním a určitý podíl oběti na vzniku trestného činu nesmývá z pachatele vinu ve smyslu trestně právním.)

Např. Mendelsohn rozlišuje oběť: (Heretik, 1999, s. 68)

- úplně nevinná oběť
- oběť s malým podílem viny
- oběť se stejným podílem viny jako pachatel (oběť rovnako vinná ako pachateľ)
- simulující nebo imaginární oběť

J. Zapletal uvádí Holistovo (1964) třídění oběti, a to podobně jako předchozí autoři podle „**míry zavinění**“ oběti:

- oběti, které si zavinily svou viktimizaci
 - individuálně (oběť – provokatér)
 - příslušností k rizikové skupině, která je společností hodnocena negativně (prostitutky)
- oběti, které nezavinily svou viktimizaci
 - individuálně (občan okradený i přes to, že řádně zabezpečil svůj majetek)
 - příslušností k rizikové skupině, která je společností hodnocena pozitivně (policista)

Jak jsme již poznamenali, jednostranný důraz na osobnost oběti, její vlastnosti, temperament, další znaky a charakteristiky se jeví jako překonaný. Moderní viktimologie klade důraz na široké a celostní zkoumání.

Hledisko interakce pachatel – oběť

Zde stojí základní otázka uchopení problému oběti a tím i celé viktimologie. Již výše jsme uvedli některé názory akcentující „vinu“ oběti, roli náhody, momentální chování a jednání pachatele i oběti, okolnosti jejich setkání atd. Ani motivační stránka pachatele není jednostranná. Nastíníme si některé tyto otázky pouze pro ilustraci složitosti zkoumaného problému:

- proč si pachatel vybírá právě oběť, kterou si vybral (pohlaví, stáří, rasu, barvu vlasů, příslušnost k sociální skupině apod.)
- je předmětem útoku konkrétní oběť (má jméno), jde pachateli o majetek oběti a její osoba nehraje primární roli, oběť slouží jako zastrašení, vyhrůžka
- jaká je role oběti v jeho motivaci
- jakou roli hraje místo, které si pachatel vybral. Bylo to proto, že to zde zná a bydlí nedaleko, má k místu vztah, je málo frekventované, má pro něho rituální význam, nebo proto, že tudy chodí oběť? Nebo je místo jen náhodné, protože na něm oběť náhodně zastihl a jednal podle okamžitého impulzu, nebo byl právě „na lovu“ apod.?
- Individualizace prožívání oběti (musíme se např. ptát: jakou cenu má zcizený předmět pro oběť – finanční, morální – např. finančně prakticky bezvýznamná věc může být pro někoho uctívanou památkou na blízkého člověka a její ztrátu nese velice těžce)
- je na tom hůře oběť jednoho, avšak závažného trestného činu, než oběť několika méně závažných trestných činů (např. opakované vykradení zahradní chaty, drobné krádeže věcí na pracovišti apod.)
- zvláštní pozici pak mají oběti teroristů, tzv. „šílených střelců“ a nájemných vrahů.

Uvedené poznámky ukazují na jedinou skutečnost, a to na nutnost posilování existence viktimologie, se samostatným předmětem zkoumání a přesným vymezení vůči ostatním vědám. Psychologii, sociologii, právo, kriminologii a další vědy je pak třeba v tomto ohledu

chápat jako obory, které poskytují základní poznatky, a hovořit o psychologii oběti, sociologii oběti, ve kterých budou tyto poznatky aplikovány.

Jak víme z psychologie, zejména strach vede velmi často k pudovým reakcím, které v celospolečenském kontextu mohou mít nedozírné následky. Např. Lagerbäck uvádí, že podle průzkumu provedeného v roce 1990 v New Yorku se ukazuje, že ve strachu před zločinem:

- 65% populace odmítá vycházet v noci ven bez doprovodu
- 65% občanů se cítí v bezpečí pouze doma
- 85% obyvatel se vyhýbá určitým částem města
- téměř polovina obyvatel by v důsledku rostoucí kriminality opustila město, kdyby měla tu možnost

G. de Becker konstatuje, že v letech 1994 - 1996 zemřelo na střelná zranění více Američanů, než jich padlo ve válce ve Vietnamu. Počet zastřelených mladých mužů v Japonsku za celý rok je roven počtu zabitých v New Yorku za jeden víkend. V Americe je více střelných zbraní než dospělých osob. Doslova uvádí: „ *Až bude zítra tolik hodin jako teď, přibude 400 Američanů, kteří utrpí střelné zranění, a dalších 1100 jich bude čelit obdobnému problému..., do té doby bude 75 žen znásilněno ...*“ (Becker 1998 s 19)

Běžný Američan se podle téhož autora setkává s násilím v zaměstnání tak často, že vražda se stala hlavní příčinou smrti žen na pracovišti. (Becker, 1998, s. 19)

Týž autor doplňuje: „*Zatímco bryskně odsuzujeme (my, Američané – pozn. J. S.) stav lidských práv v kdekterém koutě naší planety, naše civilizovaná Amerika má četnost vražd desetkrát vyšší, než mají ostatní státy západního světa, a my civilizovaní Američané zabíjíme ženy a děti s alarmující frekvencí. Je (smutnou) zkušeností, že kdyby se po celý rok měsíc po měsíci zřítíl v horách plně obsazený jumbo a všichni na palubě zahynuli, počet zabitých lidí by se stále ještě nevyrovnal počtu žen zabitých za rok jejich manžely a milenci....*“ (Berger, 1998 s 20).

Při výbuchu v Oklahoma City bylo mezi oběťmi 19 dětí. Týž týden však podle de Beckera zemřelo v Americe rukou svého rodiče sedmdesát dětí, většinou do pěti let věku, přičemž čtyři miliony dětí byly tělesně týrány. (Becker, 1998)

Hledisko chování oběti

Oběť může svým chováním, vědomě či nevědomě, ovlivnit vznik a průběh trestného činu. Trestné činy, na jejichž vzniku a průběhu se oběť vůbec nijak nepodílí, jsou považovány některými viktimology spíše za výjimku než pravidlo.

Lze shrnout, jak uvádí Sochůrek (2003), že oběť se může na trestném činu podílet:

- ovlivněním vzniku trestného činu. Většinou jde o neopatrnost, podcenění situace, riskování apod. Např. pachatelé sexuálně motivovaných útoků si často nesprávně vykládají chování ženy již tím, že neodmítne s nimi navázat kontakt, její chování považují za koketní a vyzývavé, oblečení za provokující apod.
- ovlivněním průběhu trestného činu. Oběť svým chováním zpravidla průběh trestného činu ovlivňuje. Z hlediska pachatele (!) bývá vedlejší, zda jej oběť provokuje zda se oprávněně brání jeho útoku. Oběť tedy může zabránit svému poranění třeba tím, že se „nechá“ oloupit a neklade odpor nebo naopak, kladením odporu pachatele vyprovokuje k násilí, které nebylo v jeho původním plánu. V případě sexuálně motivovaného trestného činu může pachatel považovat odmítání bližších intimních kontaktů za „hranou a předstíranou povinnost“ a stupňuje svůj útok.
- pomocí při pátrání, které vede k dopadení pachatele. Oběť je významným, často i jediným svědkem události. Výpověď oběti je proto důležitou součástí pátrání po pachateli, jeho dopadení a usvědčení. Důležitá je proto schopnost oběti podat výpověď, která se co nejvíce blíží realitě (pravdivost, přesnost), s co největším množstvím detailů apod.

Často však může jít o skutečnost obětí neovlivnitelnou. Např. jeden ze sériových vrahů se sexuálně deviantní motivací potkal zcela náhodně mladou ženu, která měla kolem krku dlouhou pletenou šálu, a ve své fantazii se vzrušil představou ženu touto šálou uškrtit. Oběť napadl a skutečně uškrtil.

V jiném případě se mladistvý sexuální agresor vzrušil pohledem na mladou ženu, která se před ním v krátké sukni, sklonila do kočárku. Prakticky v tomtéž okamžiku spatřil malou desetiletou dívku, která měla na krku na šňůrce závěsný klíč od bytu. Z toho pachatel usoudil, že dítě je samo doma, dívku sledoval až do bytu, kde ji brutálním způsobem zneužil a zavraždil.

Oběťmi trestného činu se velmi často stávají lidé, kteří zareagují jinak, než pachatel předpokládá. Např. obsluha přepadené banky, benzinového čerpadla nebo prodejny klade odpor nebo se pokouší zmáčkнуть tísňové volání. Někdy se však ze strachu pokusí skrýt, utéct atd. Ať je již motivace chování jakákoli, pachatel se cítí ohrožen, lekne se a může oběť vážně zranit nebo i zabít. (V těchto případech se však spíše mění charakter oběti, např. z pouze přepadené a nezraněné na přepadenou a navíc ještě zraněnou, či dokonce usmrcenou. To dobře vědí i pachatelé a svoji obhajobu staví na tom, že chtěli jen peníze a nechtěli střílet, natož zabít, což v kontextu řečeného může být i pravda.)

Podobně může dojít i k tzv. zakrývací vraždě, kdy pachatel neměl primární úmysl oběť usmrtit, avšak učiní tak ze strachu, že byl obětí poznán nebo, pokud jej oběť zná nebo by mohla identifikovat, se obává prozrazení. (Sochůrek, 2003)

Jako rizikové faktory chování oběti se uvádějí:

- pohyb po tmavých málo frekventovaných místech (riziko zvyšuje i pravidelný výskyt na těchto místech – cesta domů, venčení psa, kondiční běhání atd.)
- navazování kontaktů s neznámými osobami zejména v restauracích a posléze jejich doprovod či dokonce vpuštění do bytu
- vpuštění neznámé osoby do bytu, byť na první pohled osob důvěryhodných (mohou se vydávat za pojišťovací agenty, elektrikáře, instalatéry, plynaře, pracovníky telefonních společností atd.)
- autostop
- opilost
- špatné zabezpečení bytu, garáže, auta, domku
- vychloubání se vlastnictvím cenných předmětů, solventnosti atd.

- pohyb v rizikových skupinách (party, gangy), kde hrozí konkurenční boj, vyřizování účtů, msta
- pohyb na hraně zákona nebo za ní (např. aktéři pochybných podnikatelských aktivit se stávají častými oběťmi vydírání)
- agresivní, arogantní chování

Jak jsme upozornili výše, používá se v tomto smyslu termín vina oběti. J Zapletal upozorňuje, že *„jde o obrazné vyjádření, nemající nic společného s trestněprávním zaviněním, které se vždy stahuje k pachateli“* (Woolf, 1996, s. 59).

Nutno podotknout, že někdy se z útočnicka stává oběť, když např. opilec zaútočí v hádce na druhého člověka a pak je jím sám přemožen a zbit, nebo konflikt sám bezdůvodně vyvolává a jeho důsledek je újma na základě vyprovokování druhých. (Připomeňme si v této souvislosti známé přísloví: Kdo seje vítr, sklízí bouři). To nic nemění na skutečnosti, že většina pachatelů zejména závažných trestných činů svádí vinu na oběť ve smyslu *„kdyby mě neprovokoval“* (Woolf, 1996, s 60) atd. Z psychologického hlediska jde o typickou racionalizaci pocitu viny.

Typologie oběti podle interakce „oběť – pachatel“

V době kolem spáchání trestného činu. (Fattahova typologie) Rozlišuje se:

- zúčastňující se oběť - trestnému činu předchází interakce mezi pachatelem a obětí, oběť ovlivňuje motivace pachatele nikoliv zanedbatelným způsobem, pachatel a oběť se vzájemně znají (je tomu tak u většiny násilných trestných činů)
- nezúčastňující se oběť – oběť a pachatel se vzájemně znají, před činem nedochází k interakci oběť – pachatel. Oběť začala vnímat až útok, neměla k dispozici nástupové ukazatele nebo je nevnímala, nevěnovala jim pozornost.
- provokující oběť – oběť se sama vystavila nebezpečné situaci tím, že ji vědomě či nevědomě podcenila, nebo špatně odhadla pachatele. U těchto obětí (muži i ženy) jsou obvykle shledány výrazné viktimogenní faktory (osobnostní, behaviorální). L Čírtková upozorňuje, že se s provokujícím chováním můžeme setkat i u jinak vyrovnaných sebeovládajících se osob, které jsou momentálně zatlačeny do kouta například nesnesitelným ponižováním.

- latentní oběť – u této oběti jsou obvykle přítomny všechny viktimogenní faktory. Oběť není obecně známá, a to ani formálně (úřadu, policii), ani neformálně (spolupracovníci, známí). Jde o oběti domácího násilí i sexuálního zneužívání a výzkumy na dospělých dokazují vysokou latenci těchto jevů v jejich životní historii, z čehož vyplývá, že policejní a soudní statistiky zachycují pouze nepříliš vysoké procento této problematiky, a to nejčastěji u velmi vyhraněných případů (těžká zranění oběti).
- nepravá oběť – pachatel si spletl cíl útoku. Ve vztahu k postiženému můžeme hovořit o tom, že šlo o shodu nešťastných náhod, byl v nepravý čas na nepravém místě.

2.4 Viktimogenní faktory

Tímto termínem označujeme vše, co jakýmkoliv způsobem souvisí s viktimizací.

L. Čírtková (1994, s. 168) rozlišila tyto viktimogenní faktory :

- sociální – povolání, patologie v rodině, sociální postavení (statut a role) atd.
- osobnostní – „*konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti, nikoli však univerzálně, nýbrž pro konkrétní typ deliktů, např. podvodu, znásilnění, týrání apod.*“ (Čírtková, 1994, s. 170).
- behaviorální – rizikové a provokativní chování, pohyb po nebezpečných místech, v rizikové skupině skupině nebo společnosti apod. (Čírtková, 1994)

Viktimizace

Podle (Čírtkové, 2004)

Viktimizací se míní proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Výzkumy naznačují, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Jinak řečeno, proces viktimizace má svou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu. Běžně se rozlišují fáze viktimizace:

- primární – (újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu),
- sekundární – (újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím,

jak na událost reaguje nejbližší okolí, nebo traumatizující projednání věci před soudem apod.). Platí jednoduchá zásada, že všichni, kdo přichází do kontaktu s poškozeným v důsledku své profese, musí mít vždy na zřeteli, že oběť trestný čin nespáchala.

- terciální – Jako terciální viktimizace se označuje stav, kdy jedinec není schopen se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností, přesto z objektivního hlediska došlo k nápravě a odškodnění. Psychicky se zcela zásadně mění, dochází k nalomení původní životní cesty, např. není schopen navázat na původní pracovní kariéru, mění výrazně životní styl atd. Pozadí terciální viktimizace je třeba hledat ve zvláštностech osobnostního založení oběti.

Dále se rozlišují tzv. primární a sekundární rány

Primární rány vznikají pochopitelně v průběhu primární viktimizace a jsou trojího druhu:

- fyzická újma – (tj. narušení fyzické integrity, počínaje lehčími zraněními a konče těžkým ublížením na zdraví či usmrcením)
- finanční újma – (poškození či ztráta majetku, ale též ušlý zisk či náklady na uzdravení),
- emocionální újma

Emocionální rány jsou těžko objektivně postižitelné, protože se odvíjí od prožívání oběti a souvisejí s jejím osobnostním založením neboli individualitou. Mohou být značně ničivé a obtížně odstranitelné, mohou mít rozmanitou podobu (např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivost, snížená pracovní výkonnost apod.). Emocionální rány nefungují vždy podle jednoduchých racionálních hledisek. Hlubokou emocionální (psychickou) újmu registrujeme běžně i v případech, kdy oběť neutrpěla tělesná zranění ani finanční ztráty, jako je tomu například u přepadení zaměstnanců bankovních poboček nebo čerpacích stanic. Přestože při loupežném přepadení vyvázli bez zranění a bez osobní materiální ztráty, potýkají se dlouhou dobu s různými psychickými problémy. Totéž dokládají i aktuální výzkumy vloupání do bytu. Poškození nejsou zasaženi rozsahem materiálních ztrát. To, co subjektivně prožívají, jako nejhorší okolnost vloupání do bytu, je ztráta pocitu bezpečí. Těžko se vyrovnávají s faktem, že jim někdo cizí slídlil po bytě, a dokonce pronikl i do osobních věcí (Čírtková, 2004).

Sekundární rány jsou výlučně psychologického rázu a dochází k nim v průběhu sekundární viktimizace. Ačkoliv jim z právního pohledu chybí výraznější materiální znaky, má se v současnosti zato, že mohou zraňovat krutějším způsobem než rány primární. Nejčastěji se uvádí, že sekundární rány jsou tvořeny následující trojicí pocitů:

- pocit nespravedlnosti – Mnoho okolností v průběhu vyšetřování a soudního projednávání věci může oběť trápit a vyvolávat v ní pocit nespravedlnosti, např. nedostatek informací opožděné či odkládané soudní jednání, vyšetřování pachatele na svobodě, shovívavé tresty nebo podmíněné odsouzení, ale především je to nedostatečná ochrana procesní role svědka (poškozeného) v přípravném řízení před soudem a dále ochrana společenských práv oběti. Pociť nespravedlnosti pramení také z faktu, že zájem o oběť se omezuje pouze na získání informací důležitých pro objasnění případu. Poté je poškozený odkázán sám na sebe a své sociální okolí. Teprve v posledních desetiletích vzniká v řadě zemí síť sociálních služeb, speciálně určená pro zajišťování péče o oběti trestných činů. Ukazuje se, že dobré zacházení s oběťmi trestných činů (tj. státem oficiálně deklarovaný zájem o osudy obětí trestných činů a vznik odpovídajících služeb) eliminuje pocity nespravedlnosti, ačkoliv trestání pachatelů tímto zůstává nedotčeno.
- pocit nedůstojnosti – Oběti často strádají pocitem ponížení a ztráty lidské důstojnosti. Může se jednat o důsledek necitlivě vedeného výslechu nebo senzacechtivého přístupu masových médií. Pociť ponížení může rovněž posilovat nevhodná reakce blízkého okolí. Empirické výzkumy opakovaně potvrdily všeobecnou tendenci většiny lidí vyhýbat se kontaktům s poškozenými a oběťmi trestných činů. Tato tendence je spojena s laickou teorií o tom, že oběť nese nějakým způsobem vinu na tom, co se jí přihodilo, např. nebyla dostatečně opatrná, byla příliš nápadná svým způsobem života apod. Tento stereotyp o podílu na trestném činu má svoji psychologickou funkci. Umožňuje totiž utišit svědomí kolem. Jestliže oběť může alespoň částečně a třeba i nepřímo za to, co se přihodilo, nemusí se „slušný“ člověk trápit soucitem sní a prožívat bolest ze ztráty a újmy, která oběť postihla. Navíc si může uchránit iluzi, že svět je celkem spravedlivé místo a „špatné věci se stávají pouze špatným lidem“.
- pocit izolace – Navazuje na uvedený mýtus o spolu podílu oběti na její viktimizaci. Pociť izolace je prožitkovým důsledkem změn, které prodělávají vztahy

v bezprostředním sociálním okolí, v rodině, na pracovišti, v místě bydliště apod. Dosavadní postoj lidí k jedincům, kteří se stali obětí trestného činu, se často mění, kontakty řídnu, s chování se vytrácí přirozenost a stává se strojené. Bývá patrná tendence kontaktům s obětí se spíše vyhýbat. Někdy i proto, že nevíme, jak se k oběti chovat. Postižený tyto změny citlivě registruje a trpí pocity izolace a osamění.

V konečném efektu se poškozený jedinec utvrzuje v dojmu, že jej kritická událost bytostně změnila, že je jiný, než býval dříve. Prožívá vnitřní psychickou dezintegraci, která zpětně vyvolává nepříjemné pocity v těch, kteří jsou s postiženým v kontaktu a snaží se mu pomoci. (Čírtková, 2004)

Z psychologického pohledu je jádrem viktimizace proces vyrovnávání se s újmou. Je pochopitelné, že duševní vyrovnání se s náhlou negativní událostí má individuálně různý průběh. Obecně vzato představuje viktimizace silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná. Vyznačuje se tím:

- je prakticky nemožné se na ní připravit,
- je nesmírně obtížné se sní rozumově vypořádat (tj. odpovědět si na otázku, proč incident potkal zrovna nás),
- bývá často nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.

Všechny uvedené znaky ve svém souhrnu, způsobují, že viktimizace je prožívána poškozeným či obětí jako krize, která ohrožuje jádro osobnosti, tj. vlastní já. Někteří psychologové zavádějí v této souvislosti výraz „neviditelná rána“, jež vznik jako důsledek kriminálního útoku. Do výčtu těchto neviditelných ran patří především následující psychologické zkušenosti:

- pocit zneuctění či stigmatizace – Oběti tento pocit vyjadřují např. tím, že se jim svět protíví, že ztratily svou vnitřní duševní rovnováhu nebo zmizelo jejich přesvědčení, že jsou ve srovnání s ostatními v pořádku.
- ztráta pocitu důvěry – Schopnost přiměřeně důvěřovat sobě a svému okolí je důležitým znakem každého duševně vyrovnaného člověka. K normálnímu životu potřebujeme do určité míry důvěřovat svým přátelům, známým, ale i neznámým lidem. Všechny tyto přirozené předpoklady jsou prožitkem kriminálního útoku silně otřeseny. Pocit důvěry bývá ochromen a svět a lidé vněm se začínají jevit jako

nepředvídatelní, nesrozumitelní a schopní bezdůvodně škodit. Oběť se cítí bezbranná a vydaná ostatním na pospas.

- Ztráta pocitu autonomie (kontroly) – Zdravý člověk má pocit, že rozhoduje o svém jednání, že může volit mezi různými způsoby chování a jejich důsledky. Počítáme s tím, že jsme schopni kontrolovat většinu životních situací a vlastní aktivitou můžeme překonávat vnější nepříznivé okolnosti. Oběť zpravidla o tyto jistoty přichází. Pocit vlastní autonomie je narušen. Cítí se slabá, bezmocná a rozčarovaná. Dosavadní náhled na sebe a na okolí se rozpadá, obranné mechanismy, které udržují duševní stabilitu, jsou prolomeny.

Prožívání újmy má svou dynamiku. V závislosti na tom, jaký obraz skýtá chování prožívání jedince poté, co se stal obětí trestného činu, se rozlišují určité etapy či fáze vyrovnávání se s krizí. Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi:

- fáze šoku – Bývá označována jako fáze nárazu. Nastává bezprostředně po kriminálním útoku. Jedinec je, zaskočen kritickou událostí, dynamika prožívání odpovídá stresovým reakcím, jak je popisuje psychologie stresu. V prvním okamžiku lze chování a prožívání oběti popsat jako „ztuhnutí úlekem“. Ztuhnutí je vystřídáno dezorganizací. Poškozený se cítí a jedná zmateně. Nemůže a nechce uvěřit tomu, co se odehrálo. Uplatňují se obranné mechanismy, zejména popření („to není skutečnost, to se nám pouze zdá, za chvíli se ukáže, že šlo o hrozný sen“) nebo regrese (poškozený produkuje způsoby chování odpovídající výrazně mladšímu věku). Někdy bývá nápadná jeho netečnost.

Celková psychická dezorganizace se projevuje neschopností srozumitelně se vyjadřovat, souvisle mluvit a racionálně uvažovat. Přirozené jsou rovněž poruchy fungování paměti, zejména procesu vybavování. Délka této fáze je individuálně odlišná, od několika hodin až po delší časový úsek v rozpětí několika dnů. Akutní krizové reakce mohou obvykle trvat až do 36 hodin od spouštění události. Ve fázi šoku se s obětí setkávají především policisté přijímající oznámení, kriminalisté, vyšetřovatelé na místě činu. Jsou povinni využívat poznatky o dopadu trestného činu na oběť pro správné zacházení s nimi. Ve fázi šoku se vyskytují dva hlavní vzorce chování:

- expresivní chování
- kontrolované chování

Oba druhy chování jsou plnohodnotné, tj. signalizující vážný otřes oběti. Při expresivním chování jsou rozjitřené, silné a často i protichůdné vnitřní emoce jako strach, vztek, zoufalství atd. ventilovány navenek. Na první pohled je i laikovi zřejmé, že je jedinec otřesen tím, co se přihodilo.

Při kontrolovaném chování chybí vnější výraz. Oběť působí navenek strnule, strojeně, jako chladně. Nepoučený laik by se dokonce mohl mylně domnívat, že se oběti událost nedotkla či že líčená událost je smyšlená.

- fáze hojení – Oběť se začíná s událostí postupně vyrovnávat. Zpracovává prožité trauma a začleňuje je do své osobní historie. Zpravidla kolísá mezi dvěma polohami, které se střídají v čase. Pro první polohu je příznačné, že se postižený jedinec k traumatické události prožitkově navrácí. Hovoří o ní a konfrontuje své pocity v komunikaci s ostatními z blízkého okolí, znovu je zaplavován silnými emocemi smutku či zloby, strachu, odporu, pocity viny. Druhá poloha je psychologicky opačná. Oběť odmítá o traumatech hovořit a snaží se popřít své přirozené pocity, stahuje se do sebe.

Touto dynamikou se vysvětlují časté výkyvy nálad a chování poškozených obětí. Náhlá vzednutí i náhlá utišení emocí jsou v této fázi průkazem přirozeně postupující adaptace na prožitou krizi. Jedinec se postupně smiřuje se vzniklou situací, pochopení a racionální zpracování situace postupně zatlačuje původní pocity zoufalství a smutku přivyknutí novým okolnostem a prožitkové zpracování krize však není stabilní, časté bývají kratší či delší úseky, ve kterých dohází k průvodním stavům a prožitkům jako pláč, bezradnost, ztráta životní perspektivisty apod. Souvisí rovněž s hrubostí utržených ran a rozsahem újmy. U obětí závažných trestných činů může trvat poměrně dlouho, třeba i jeden rok.

- fáze zhojení – Jedinec v jejím průběhu dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj, jedinec si zvolil individuální způsob náhledu na prožitou újmu. Dost často se setkáváme s tím, že jedinec nejdříve rezignuje, je netečný, lhostejný a bagatelizuje vzniklou újmu. Podstatou této fáze je psychická reorganizace oběti. To znamená, že narušená otřesená, neboli dezintegrovaná osobnost oběti se znovu integruje. Jedinec začíná disponovat volnou emocionální energií, kterou může investovat do nových prožitků. Je však třeba poznamenat, že oběť zcela nezapomíná na prožité trauma. Ve zpracované podobě zůstává trvalou součástí její osobnosti. (Čírtková, 2004)

3. Důsledky trestného činu pro oběť

Sochůrek (2003) uvádí, že každý trestný čin a jeho charakteristiky lze hodnotit a analyzovat z mnoha hledisek. Zde se soustředíme pouze na hlediska, z nichž vyplývají důsledky pro oběť:

- hledisko právní – jaký trestný čin byl spáchán, jak je právně kvalifikován, jaký trest byl nad pachatelem vysloven. Dopadení pachatele znamená pro oběť ulehčení. Naopak stresující může být pro oběť setkání s pachatelem před soudem, při rekognici atd., stresující obava z jeho pomsty po propuštění či pomsty jeho rodiny, společníků nebo přátel.
- hledisko psychologické – souvisí s hlediskem právním. Patří sem prožitý strach, ale i psychologická hodnota ztrát (např. odcizení či rozbití věci, která má pro oběť vysoký emotivní náboj – památka na blízkého člověka atd.)
Závažnost psychické újmy nemusí být nutně přímo úměrná závažnosti újmy fyzické. K závažným psychickým dopadům dochází v případech, když je zraněn nebo trpí jiný člověk, při vzetí jako rukojmí, jako násilí (nepřímé) pociťuje člověk i vloupání do svého domova.
- hledisko kriminologické – o jaký trestný čin jde, je typický pro danou lokalitu, jaká je kriminologická diagnóza pachatele oběti
- hledisko kriminogeneze – včetně samotného průběhu trestného činu dle Čírtkové „*okolnosti primární viktimizace*“ (Čírtková, 2000, s. 186)
- hledisko sociální – reakce rodiny, okolí, masmédií apod.
- hledisko časové – krátkodobé či dlouhodobé účinky a dopady
- hledisko preventability – jak podobným trestným činům obecně předcházet, (kamerové bezpečnostní systémy, pohyb policejních hlídek atd.), preventivně výchovné působení (např. varování dětí, aby nesedaly do aut s neznámými osobami, nenechaly se vlákat do domu)
- hledisko reálnosti hrozby – je rovněž široce diskutováno. Jde o známé výhrůžky bombovými útoky, únosy letadel, držení rukojmí či přepadení s atrapami střelných zbraní, atrapami granátů atd. Oběti, které takovýto „útok“ prožily, nejsou vystaveny o nic menšímu stresu, než kdyby pachatel měl zbraň skutečnou. Významným

sekundárním viktimizačním faktorem může pak být pro oběti i pocit studu, že pachateli na jeho útok skočily.

Z tohoto důvodu je třeba si uvědomit, že i věčně neověřené zprávy o „možných“ útocích atd. přispívají k otupění ostražitosti veřejnosti a podceňování nebezpečí.

3.1 Prožívání újmy

V obecné rovině lze říci, že každý člověk, zažívá své všední dny i chvíle, které stojí zato, ale i delší úseky, které jsou pro člověka nějak významné, si zhruba rozdělíme na pozitivní a negativní. Oba významy mají společné to, že se v kratších či delších intervalech, v slabší či silnější intenzitě vracejí do mysli člověka, člověk na ně nemůže zapomenout a jejich návraty do vědomí jsou vůlí prakticky neovlivnitelné.

Pokud jde o zážitek negativní, způsobuje stres. Zážitek, vedoucí ke stresu, se obvykle nazývá stresor. M. Vágnerová konstatuje, že *„někdy je tento zážitek (stresor) objektivně nebo subjektivně tak závažný, že může narušit prožívání, uvažování i chování člověka, ohrozit jeho duševní zdraví“* (Vágnerová, M., 1999, s. 209).

Na stupni násilí, které použije pachatel, závisí vedle fyzické bolesti i hloubka psychických ran. Nelze ale hledat jednoznačnou přímou úměru mezi závažností fyzického ublížení a hloubkou psychických ran.

I lehké poranění může být provázeno hlubokými psychickými ranami. Může tomu tak být i v případech, kdy oběť není vůbec ve fyzickém kontaktu s pachatelem, např. při vloupání do bytu. Oběť toto chápe jako útok proti svému intimnímu prostředí, zabývá se myšlenkou, co kdyby byla doma, i tím, že někdo manipuloval s jejími věcmi.

Oběti, které se během činu chovaly odevzdaně a pasivně, mají tendenci se později sebeobviňovat a za své chování se stydět. Přitom právě toto chování bylo hlavním důvodem přežití situace.

Oběti napadené na veřejných místech nebo v přítomnosti jiných lidí, kteří ale napadení přihlížejí a nejdou oběti na pomoc, působí na pozdější prožívání oběti zvláště negativně.

Dále je důležité mít na paměti např. navázání kontaktu s obětí. Oběť se cítí zmatená, nejistá, může reagovat různými psychickými obrannými mechanismy. Proto se nejprve snažíme získat důvěru. Používáme vhodná slovní spojení, která zvyšují pocit důvěry ze strany oběti. Musíme mít na paměti, že oběť bedlivě sleduje a citlivě posuzuje, naše chování, má tendenci reagovat přecitlivěle. Když se oběť rozhovoří, nasloucháme, nepřerušujeme její řeč. Naslouchání a vlídný přístup napomáhají oběti překonat překážky v komunikaci. Oběti trestných činů mají často pocit, že slouží pouze jako zdroj informací pro policisty. Proto nezastíráme, říkáme pravdu, a to i tehdy, je-li pro oběť nepříznivá. Nejlépe je otázky konzultovat s psychologem. Respektujeme chování oběti, snažíme se vcítit do její situace. Požaduje-li oběť informace, snažíme se jí vyhovět. Nelze opomenout ani pomoc lékařskou, psychologickou, pedagogickou, sociální atd.

Abychom co nejvíce snížili pravděpodobnost, že se při interakci s obětí dopustíme chyb, musíme mít na paměti i nonverbální složku komunikace – oční kontakt, „řeč“ těla, tón hlasu atd.

3.2 Pomoc oběti trestného činu

Tímto termínem rozumíme přímou pomoc v nouzi nebo ochotu pomoci.

Roli hrají např. situační faktory: (Čírtková, 2000, s. 197)

- subjekt musí vyhodnotit situaci jednoznačně jako nouzi, nezaviněnou oběti
- čas a místo
- počet a chování dalších osob
- osoba oběti, kdo je obětí (pohlaví, věk, rasa)
- nebezpečnost poskytnutí pomoci, pocit vlastního ohrožení

Z faktorů osobnostních to jsou:

- aktuální psychický stav člověka
- schopnost vcítit se do oběti i situace
- pocit sociální odpovědnosti a vzájemnosti
- vlastní schopnost poskytnout účinnou pomoc oběti

V práci s obětí sehrává svoji významnou roli sociální práce. Mühlpachr označuje sociální práci za umění jednat s lidmi a uvádí: „*Sociální práce je umění jednat s lidmi a vést je, a to na základě získaných odborných znalostí i praktických zkušeností*“

(Mühlpachr, 2011, s. 112).

Dále připomíná, že takové umění vyžaduje znalost praktických metod a dalších vlastností jako je lidskost, etický zájem, citlivost. Pomocí obětem se zabývá řada organizací a institucí. Lze je rozdělit na organizace státní, soukromé a neziskové.

3.3 Organizace pracující s obětí

Organizace pracující s obětí trestných činů slouží k pomoci obětem trestných činů, buď psychickou pomocí, finanční, morální i právní. Organizace poskytují odbornou pomoc především po stránce psychologické a právní. Poradenství, terapie a rozhovory s oběťmi trestných činů pomáhají poškozeným vyrovnat se s následky zločinů, které byly na nich a jejich rodinných příslušnících spáchány.

Cílem organizací je pomoc oběti, což zahrnuje nejen osoby, které utrpěly újmu v přímé souvislosti s trestným činem, ale znamená to například nejbližší členy rodiny přímé oběti. Za oběti jsou též považováni pozůstalí po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu. Pojem škody u oběti je chápán v širší formě než u poškozeného, protože v důsledku trestného činu zahrnuje škodu na zdraví, psychickou, emocionální újmu a mnohé další nepříjemnosti.

Druhy škod:

- fyzická újma - od lehčích zranění až po těžké ublížení na zdraví či usmrcení
- finanční újma - poškození či ztráta majetku, ušlý zisk, náklady na léčení
- emocionální újma – těžko objektivně postižitelná, může se projevovat např. nespavost, úzkost, plačtivost atd.

V organizacích pracují a pomáhají obětem trestných činů např:

- právníci
- psychologové
- psychiatři
- odborně vyškolení pracovníci

Služby navazující na odbornou pomoc:

- linky důvěry
- krizová centra
- zdravotnická zařízení
- pohotovost pro ošetření tělesných zranění

- psychoterapie
- psychoterapeutická zařízení
- nestátní organizace nabízející pomoc obětem

Poradci většinou zaměřují pozornost na tělesný stav oběti, taktně se ptají na následky napadení, nabízí možnost navštívit lékaře. Při psychiatrických obtížích doporučuje krizové centrum nemocniční oddělení psychiatrie. Podporují oběti ve sdílení emocí.

Možnosti pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou

Denní centrum pro děti a mládež

Kontaktní osoba: Květa Vomelová

Adresa: Okružní 1, Žďár nad Sázavou 591 02

Telefon: 566 630 178

E-mail: denni.centrum@centrum.cz

www.socsluzby.satnet.cz

Provozovatel: Sociální služby Žďár nad Sázavou

Posláním denního centra je využití volného času dětí a mládeže, aby se snížilo riziko sociálně negativních jevů, formou her, soutěží a neformálního vzdělávání, rozvojem sportovních a společenských aktivit.

Služba je poskytována jako ambulantní v klidné části města v budově bývalých jeslí, jejich součástí je zahrada. V budově jsou k dispozici prostorné herny, tělocvična, místnost pro mládež, počítačová učebna, kuchyňka a klidná místnost pro doučování. V rámci podpory sociální integrace kraje Vysočina 2004 – 2006 byla v rámci GS poskytnuta podpora na realizaci akce Rozvoj aktivit romských programů Denního centra pro děti a mládež ve Žďáře nad Sázavou na období 1. 11. 2006. – 30. 6. 2008. Denní program služby se přizpůsobuje věkovému složení a počtu přítomných dětí. V pravidelných časech jsou v rámci grantového schématu pro děti uskutečňovány aktivity v souladu se schváleným programem jednotlivých etap projektu, tj. počítačový, výtvarný, hudební nebo taneční kroužek aj. Ke zpestření aktivit a rozvoje tělesného vývoje dětí jsou v rámci spolupráce se základními školami využívány tělocvičny a bazén.

Služba je poskytována dětem a mládeži ve věku od 6 do 15 let, ve výjimečných případech, starším, vyrůstajícím v problémových a sociálně znevýhodněných rodinách ohrožených společensky nežádoucími jevy.

Provozní doba:

Pracovní týden: 12,00 – 18,00

V době školních prázdnin: 08,30 – 16,00

Kapacita zařízení: 30 dětí

Ponorka – centrum prevence

Odpovědná osoba: Bc. Josef Soukal

Adresa: Nádražní 44, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 523 975

E- mail: ponorka.zdar@caritas.cz, www.ponorka.ecn.cz, www.zdar.caritas.cz

Provozovatel: Oblastní charita Žďár nad Sázavou

Ponorka – centrum prevence poskytuje dvě hlavní služby:

- nízkoprahový klub pro děti a mládež – „kamenný“ klub pro mladé
- programy primární prevence rizikového chování pro školy a školská zařízení

Posláním nízkoprahového klubu je poskytovat zázemí, pomoc a podporu dospívajícím ve Žďáře nad Sázavou, kteří se ocitli v nepříznivé situaci. Jde o projekt určený dětem a mládeži ve věku 13 – 20 let. Poskytuje mladým lidem prostor pro smysluplné trávení volného času, pro jejich seberealizaci. Nabízí dětem a mládeži možnost popovídat si, sdělit své problémy, které s pracovníky mohou řešit. Děti a mladí ale také mohou jen přijít a poslouchat svoji hudbu, nebo si zahrát stolní fotbal či podniknout nějakou zajímavou aktivitu. Nízkoprahovost znamená, že při kontaktu s příjemcem služby se nevyžadují žádná osobní data, není nutné znát ani celé jméno klienta. Naprostá většina služeb je poskytována zdarma

Mladý (i dospělý) člověk může pracovníky Ponorky požádat o rozhovor, poradenství, informace, a to v oblastech týkajících se života mladých lidí (partnerství, vztahy v kolektivu, sexualita, rodinné problémy, úřady, závislosti, marihuana, šikana, trestná činnost, obavy).

Posláním služby Programy primární prevence je ovlivnění postoje mladých lidí k zneužívání návykových látek (alkoholu, tabáku, marihuany, dalších drog a závislosti) a dalším formám

rizikového chování (např. šikana, záškoláctví, ubližování) s podporou zdravého životního stylu.

V rámci tohoto programu je u dětí a mládeže posilováno zdravé sebevědomí a zodpovědnost, dochází k upevňování a posilování pozitivních hodnot a postojů, rozvíjení komunikace a tolerance. Tím jsou děti a mládež vedeny k vhodnému jednání. Programy jsou realizovány výrazně aktivní formou s metodami jako diskuse, dramatizace, empatie a simulační hry.

Provozní doba:

Po, Út, Pá 14:00 – 18:00

Úhrada za poskytování služby:

Vstup a naprostá většina aktivit a služeb je zdarma (s výjimkou některých výjezdních akcí a výjimečných aktivit)

Speciálně pedagogické centrum

Statutární zástupce: PaedDr. Milena Vávrová, Mgr. Jarmila Fraiová

Adresa organizace: Komenského 8, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 624 224

E-mail: spc.zr@seznam.cz

Speciálně pedagogické centrum poskytuje poradenské služby dětem, žákům a studentům se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním doma, ve školách a školských zařízeních (ve třídách, studijních skupinách) v rámci skupinové i individuální integrace, dále dětem s hlubokým mentálním postižením a s více vadami.

Náplní práce je diagnostická a metodická činnost, zpracování odborných podkladů, ambulantní péče, návštěvy v rodinách, školách a školských zařízeních, spolupráce s orgány státní správy ve školství i v dalších rezortech.

Služba je poskytována zdravotně postiženým dětem, žákům a jejich rodičům, školám.

Provozní doba:

Po – Pá 7,00- 15,30

Úhrada za poskytované služby:

Služby SPC jsou poskytovány zcela zdarma.

Pedagogickopsychologická poradna

Statutární zástupce: Mgr. Vladimír Straka

Adresa organizace: Veselská 35, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 622 387/566 621 040

E – mail: poradna@ppp-zr.cz

Pedagogickopsychologická poradna je poradenským zařízením v oblasti školství a zajišťuje tyto služby:

Psychologické a speciálněpedagogické vyšetření

- diagnostika (specifických poruch učení, specifických poruch chování, lehkých mozkových dysfunkcí, mentální retardace)
- určení laterality
- posouzení školní zralosti dítěte
- profesní poradenství při rozhodování o dalším studiu na SŠ, SOU, OU a VŠ

Pomoc při řešení výukových potíží u žáků a studentů

- pomoc při adaptačních problémech při přechodu z MŠ na ZŠ a ze ZŠ na SŠ
- pomoc při řešení studijních problémů na SŠ
- nápravy SPU a SPA
- výchovné vedení v rámci rodiny
- dlouhodobé psychoterapeutické vedení klienta

Pomoc při řešení osobních a rodinných problémů žáků a studentů

- psychoterapeutické vedení klientů, jejich rodičů

Speciálněpedagogické nápravné programy

- pro děti s diagnostikovanou LMD, SPU
- pro děti s doporučeným odkladem školní docházky
- při grafomotorických obtížích
- pro děti s oslabením zrakového, sluchového vnímání a prostorové orientace

Prevence sociálně patologických jevů

- první pomoc dětem a mládeži experimentujícím s drogou
- pomoc rodičům dětí experimentujících s drogou a drogově závislých
- pomoc při řešení šikany a pomoc při zvládnání agresivního chování dětí

Skupinová práce s dětmi a rodiči

- příprava předškolních dětí pro vstup do školy
- rozvoj speciálních a komunikačních dovedností u dětí školního věku
- psychosociální rozvoj středoškoláků
- práce s problémovou třídou
- skupina rodičů dětí s SPU

Provozní doba:

Po – Pá 7,30 – 16,00

Úhrada za poskytované služby:

Služby jsou bezplatné.

Soukromá etopedická poradna

Statutární zástupce: Mgr. Marie Linhartová

Adresa organizace: Studentská 4, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon: 607 140 120

E-mail: Marie.Linhartova@seznam.cz

www.poliklinikazr.cz

Posláním služby je doprovázet klienta v obtížné situaci, posilovat jeho kompetence k jejímu efektivnímu řešení a posilovat jeho osobnostní rozvoj.

Poradna poskytuje individuální, rodinné a skupinové poradenství. Řeší poruchy učení, poruchy chování, vztahové obtíže, agresivní a úzkostné poruchy, domácí násilí a navrhuje řešení krizových situací, mediací (vyjednáváním).

Služby jsou poskytovány dospělým, dětem, učitelům, zdravotníkům, sociálním pracovníkům, manažerům apod.

Do etopedické ambulance jsou klienti objednávaní, termín návštěvy je nutno předem dohodnout telefonicky nebo osobně.

Úhrada za poskytované služby:

Služba je účtovaná dle ceníku.

Občanská poradna Žďár nad Sázavou

Kontaktní osoba: JUDr. Dagmar Čížková, Barbora Nedělková

Adresa: Dolní 165/1, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 520 165, E – mail: pozdar@atlas.cz

Projekt občanské poradny je zaměřen na poradenství fungující na principu bezplatné služby. Občanská poradna je službou občanům, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Slouží k orientaci občanů, kteří trpí neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností účinně vyjádřit své potřeby. Občanská poradna je průvodcem klienta po celou dobu jeho obtíží. Lidé jsou často dezorientováni mnohými změnami v legislativě a úředních postupech ze strany státu a jeho výkonných orgánů. Je kladen větší důraz na osobní odpovědnost každého jednotlivce, který je nucen zajímat se o svá práva a povinnosti. Poradna poskytuje informace převážně v oblasti občansko-právní problematiky, bydlení, rodinných a mezilidských vztahů, pracovně právních vztahů, sociální oblasti, ochrany spotřebitele, lidských práv apod.

Cílem je posílit občanské sebevědomí klienta a vést ho k samostatnosti a k převzetí odpovědnosti za vlastní život. Občanská poradna spolupracuje se státní správou, samosprávou, dalšími organizacemi, které se zabývají poradenstvím. Občanská poradna je členem Asociace občanských poraden České republiky.

Služba je poskytována cílové skupině:

- děti do 18 let a mládež do 26 let
- senioři
- osoby s tělesným postižením
- osoby s duševním, mentálním onemocněním
- osoby v nepříznivé sociální situaci
- příslušníci národnostních menšin
- uprchlíci, cizinci
- občané, kteří se ocitli v tíživé životní situaci

Provozní doba:

Po – St 8,00 – 13,00

Úhrada služeb:

Služby jsou bezplatné.

Psychologická ambulance

Statutární zástupce: PhDr. Petra Píšová

Adresa: Studentská 4, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 690 217

„nické zařízení poskytuje psychologické služby na doporučení praktického lékaře nebo lékaře specialisty s výjimkou krizové intervence, kterou lze poskytnout bez doporučení.

Ambulance poskytuje psychodiagnostiku, psychoterapii, manželské poradenství.

Služba je poskytována dětem předškolního věku, rizikovým skupinám dětí a mládeže, osobám s tělesným postižením, osobám v nepříznivé sociální situaci, seniorům, osobám s mentálním, tělesným a duševním postižením a osobám ohroženým drogami.

Provozní doba:

Po	7,00 - 17,00
Út, St, Čt	7,00 - 13,00
Pá	7,00 - 11,00

Úhrada za poskytování služby:

Hrazeno zdravotní pojišťovnou.

Sociální odbor Městského úřadu ve Žďáře nad Sázavou

Vedoucí odboru: Ing. Petr Krábek

Adresa: Městský úřad, Žižkova 227/1, 591 31 Žďár nad Sázavou (3. poschodí)

Tel: 566 688 320

E-mail: petr.krabek@zdarns.cz

E-mail: meu@zdarns.cz

Oddělení zajišťuje agendu a poradenství v oblastech kolizního opatrovnictví a náhradní rodinné péče, prevence kriminality a protidrogové problematiky.

Mgr. Petra Štohanzlová – tel: 566 688 327, e-mail: petra.stohanzlova@zdarns.cz

Sociální kurátorka pro mládež, komise sociálně-právní ochrany dětí, trestná činnost a přestupky mladistvých a nezletilých.

Mgr. Jaromír Pospíchal – tel: 566 688 324, e-mail: jaromir.pospichal@zdarns.cz

Sociální kurátor pro dospělé, péče o osoby společensky nepřizpůsobené, interakce cizinců, romská problematika, prevence sociálně patologických jevů, opatrovnictví

Probační a mediační služba ČR, pracoviště Žďár nad Sázavou

Kontaktní osoba: Mgr. Markéta Mrázková

Adresa: Komenského 1786/25, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 620 855, 566 630 353

E-mail: mmrazkova@pms.justice.cz

www.pmscr.cz

Probační a mediační služba je státní instituce spadající pod Ministerstvo spravedlnosti ČR, která usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností současně zajišťuje výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

Mediace umožňuje setkání mezi pachatelem trestné činnosti a poškozeným za účasti nestranného prostředníka (mediátora). Smyslem a účelem mediačního jednání je přispět ke zmírnění následků trestného činu pro poškozeného a motivovat pachatele k převzetí zodpovědnosti.

Probací se rozumí organizování, zajištění a kontrola výkonu alternativních trestů. Služba je určena pachatelům trestné činnosti (obviněným, obžalovaným, odsouzeným, podmíněně propuštěným) a poškozeným trestnou činností. (viz. Příl. č. 1)

Úhrada za poskytování služby:

Veškerá činnost Probační a mediační služby ČR je bezplatná.

Kampaň na podporu obětí trestných činů.

Koordinátor projektu: Mgr. Martin Jelínek

Adresa: Hybernská 18, 110 00 Praha 1

Telefon: + 420 224 424 123, +420 734 765 376

E-mail jelinek@pms.justice.cz

www.restorativnijustice.cz

Od 2. 1. 2012 se v rámci projektu Restorativní justice – podpora a poradenství obětem trestných činů, který realizuje Probační a mediační služba ČR v partnerství s Asociací občanských poraden, rozbíhá billboardová propagační kampaň. (viz. Příl. č. 2)

Kampaň nese název „**My se k Vám zády neotočíme**“ a jejím cílem je informovat veřejnost o možnostech bezplatného poradenství pro oběti trestných činů, projekt má 3 hlavní části.

- poradenství v 10 lokalitách (Praha, Jihlava, Písek, Uherské Hradiště, Ostrava, Hradec Králové, Mladá Boleslav, Valašské Meziříčí, Opava, Havířov) Proběhne vstupní školení 20 nových poradců z řad PMS a AOP. Specializovaný pracovník dojíždí i na pracoviště Žďár nad Sázavou z nejbližšího odborného pracoviště v Jihlavě zapojeného do projektu.

- úkolem nové služby VLO – Victim Liaison Officer je poskytovat informace a koordinovat služby, které jsou obětem trestných činů nabízeny státními a nestátními organizacemi v dané lokalitě v čteně mapování potenciálních rizik pro oběti trestné činnosti zejména v rámci případů závažné trestné činnosti. Dva koordinátoři budou vybráni ve výběrovém řízení a vyškoleni partnery z Velké Británie.
- zlepšování profesionálního přístupu k obětem TČ v dalších profesních skupinách. Plánuje se rovněž vyškolit vybrané zástupce z řad justice v projektových lokalitách (policisty, státní zástupce a soudce). Školení má za cíl zlepšit jejich profesionální přístup, dovednosti a kompetence za účelem citlivého zacházení s oběťmi trestných činů, čímž lze předcházet tzv. sekundární viktimizaci.

(<https://www.pmscr.cz/aktuality/kampan-na-podporu-obeti-trestnych-cinu,2012>),

(<http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/o-nas,2012>)

Intervenční centrum

Pro osoby ohrožené domácím násilím.

Adresa: Pod Příkopem 4, 586 01 Jihlava

Telefon/fax: 567 215 532

Detašované pracoviště

Adresa: Dobrovského 2915, 580 01 Havlíčkův Brod

Mobil: 606 520 546

E-mail: ic.vysočina@volny.cz

Krizová pomoc pro osoby ohrožené domácím násilím při Psychocentru – manželské a rodinné poradně kraje Vysočina. Intervenční centrum kraje Vysočina poskytuje sociální služby osobám ohroženým domácím násilím i v regionu Žďáru nad Sázavou odkud jsou jednotlivé případy hlášeny Policií ČR. (viz. Příl. č. 3)

Cíle:

- pomoc uživateli při řešení problematiky domácího násilí pro uživatele přijatelným způsobem. Největší důraz je kladen na podporu aktivního přístupu uživatele.
- koordinace práce jiných subjektů v oblasti pomoci uživatelům tak, aby byla pomoc osobám ohroženým domácím násilím komplexní.

- snaha ovlivnit v rámci kraje Vysočiny vnímání problematiky domácího násilí tak, aby to vedlo ke snížení skrytosti tohoto jevu.

Provozní doba:

Po – Pá 8,00 – 17,00

Úhrada za poskytované služby:

Služby jsou bezplatné. (<http://www.psychocentrum.cz/cz/intervencti-centrum,2012>)

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Průzkumná část

V dosavadních kapitolách své práce jsem se na základě teoretických poznatků snažila přiblížit problematiku pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou. V souvislosti s ní jsem nastínila komplexní pohled na pomoc odborníků a organizací pracujících s obětí. Je skutečností, že problematika pomoci obětem trestného činu je velmi široká a stejně tak v dnešní době i rozšiřující spektrum služeb nabízejících pomoci těmto obětem.

Konkretizace teoretických poznatků a pro umožnění jejich ověření, v praktické části této práce jsem v teoretické části postupovala od vymezení pojmu a komplexně pojaté problematiky, pomoci obětem trestného činu k problematice odborné pomoci těmto obětem. Nastínila jsem systém organizací a profesionálních odborníků v regionu Žďár nad Sázavou.

V prvních čtyřech kapitolách jsem se snažila představit pomocí odborné literatury historii a pojem viktimologie, v dalších čtyřech kapitolách jsem chtěla objasnit klasifikaci, členění a viktimogenní faktory oběti trestných činů. A závěrečné tři kapitoly teoretické části popisují důsledky trestných činů pro oběť a představují organizace poskytující pomoc a poradenskou činnost obětem trestných činů.

Pro konkrétní představu o činnosti organizací a poradenské činnosti jsem uvedla deset zařízení, která provozují odlišné právní subjekty, a to většinou neziskové organizace. Převážně jsem čerpala z informací dvou zařízení Probační a mediační služby a Psychologické ambulance, cílem výzkumu bylo zjistit odpovědi na otázky.

4.1 Použitá metoda

V teoretické části bakalářské práce byla nejdříve použita metoda analýza literatury, za jejíž pomoci jsem sestavila informace z odborné literatury týkající se poznatků odborníků zabývajících se obětí trestného činu, které se z kriminologického hlediska nazývají v souhrnu jako viktimologie.

Pro další možnosti práce s teoretickými informacemi byla ve výzkumné části použita kvalitativní metoda polostrukturovaného individuálního rozhovoru.

Metoda rozhovoru (interview) je založena na přímém dotazování, tedy verbální komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem nebo s více respondenty. Způsob užití této metody rozlišujeme podle několika kritérií:

- rozhovor individuální - výzkumný pracovník pracuje jenom s jednou osobou
- rozhovor skupinový - skupina osob, vzájemně se doplňují a inspirují, vyjadřují analogické zkušenosti, nebo rozdílné názory, z nichž se často dozvídáme více, než při rozhovorech individuálních. Získané poznatky je však těžší zpracovat, protože mluví více lidí najednou, skáčou si do řeči apod.
- rozhovor standardizovaný – probíhá podle otázek, jejich znění a pořadí jsou přesně určeny a alternativy odpovědí jsou předem připraveny. Jeho výsledky jsou snadno zpracovatelné, ale míra poznatků je poměrně nízká.
- rozhovor polostrukturovaný – nabízí respondentovi alternativní odpovědi, ale výzkumník klade doplňující a upřesňující otázky
- rozhovor nestandardizovaný – zde si výzkumný pracovník musí připravit základní okruhy otázek, které bude klást, ale jejich obsah, pořadí a formulace závisí na tazateli, který se při tom nemusí přidržovat žádného schématu.

Jako nejvhodnější způsob zjištění informací s oběťmi trestných činů a jejich pomáhajícími profesionály jsem pro tento výzkum zvolila polostrukturovaný individuální interview vedený s každým respondentem zvlášť.

Technika polostrukturovaného interview spočívá v tom, že se respondentovi nabídnou alternativy odpovědí, ale dále od respondenta požadujeme objasnění anebo vysvětlení.

Pořizování údajů z rozhovorů je kvůli kontinuitě výpovědí prováděno formou záznamů na diktafon, ze kterých jsou následně vybrány relevantní informace použitelné a kategorizovatelné v rámci konečného vyhodnocení výzkumu.

Stručná charakteristika teritoria

Žďár nad Sázavou (dříve Město Žďár na Moravě, německy Saar, latinsky Sar) je město pověřené výkonem státní správy, nachází se na pomezí Čech a Moravy. Město leží v centrální části Českomoravské vrchoviny ve Žďárských vrších na řece Sázavě. Velká část města zasahuje do CHKO Žďárské vrchy. V roce 2011 zde žilo 22 tisíc obyvatel.

V malebné krajině se zde nachází známý cisterciácký klášter, jehož historie sahá do poloviny 13. století. Obec Žďár byla na město povýšena roku 1607, kardinálem Františkem z Ditrichštejna. Dnešní podobu získal bývalý klášter při rozsáhlých přestavbách za opata Václava Vejmluvy v první polovině 18. století. Přestavby navrhl nejvýznamnější pražský architekt Jan Blažej Santini-Aichel. Vrcholem jeho tvorby je poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, jedinečná architektonická památka, která byla v prosinci 1994 zapsána do světového seznamu dědictví UNESCO. V centru města na náměstí Republiky, stojí další památka - renesanční radnice, klasicistně přestavěná. Dnes tato budova slouží k reprezentativním a výstavním účelům.

Na přelomu století prochází Žďár většími stavebními změnami. Je postavena železnice, vznikají četné průmyslové podniky. V souvislosti s výstavbou Žďárských strojíren a sléváren (ŽĎAS) dochází v 50. letech k prudkému růstu počtu obyvatel. Ráz města i celé krajiny se výrazně změnil. Byla zahájena rozsáhlá přestavba města, vzniklo moderní správní a obchodní centrum, na obvodu města i nová sídliště.

V oblasti hospodářství v oblasti především dominuje průmysl a zemědělství. Z průmyslových odvětví je zde zastoupena především strojírenská výroba, reprezentovaná hlavně strojírenským podnikem ŽĎAS a.s., který se ale v současné době potýká s problémy existenčního rázu. Zemědělství je zaměřeno na rostlinnou výrobu a chov dobytka.

Ze zprávy zveřejněné Úřadem práce ve Žďáře nad Sázavou k 31. 12. 2011 je zřejmé, že je evidováno 6002 uchazečů v evidenci a míra nezaměstnanosti, pro okres Žďár nad Sázavou je 10,4 procent. Ekonomická situace všech zaměstnavatelů ovlivňuje sociální a ekonomickou situaci všech jednotlivců a rodin ve Žďáře nad Sázavou i celém regionu. Negativní zprávou je poměrně vysoká míra násilné trestné činnosti (průzkum Master Card) uvádí 15,55 násilných trestných činů na 10 tisíc obyvatel.

Výběr respondentů

Hlavní postavou výzkumu je oběť trestného činu a dále pomáhající profesionálové, kteří se snaží pomoci obětem trestného činu. Chtěla bych zdůraznit, že je zapotřebí věnovat více péče obětem trestného činu, protože jejich nepříjemné zkušenosti a zážitky jsou v nemalé míře trvalé nebo dlouhodobé a potřebují pomoci se s těmito nepříjemnými zkušenostmi vyrovnat. Výzkum u obětí trestných činů budu provádět pomocí polostrukturovaného individuálního interview ve městě Žďáře nad Sázavou v prostorách Probační a mediační služby ČR. Vybrala jsem deset obětí trestných činů, které jsou klienty Probační a mediační služby ČR a Psychologické ambulance. Tyto mi pomohli kontaktovat zaměstnanci uvedených zařízení. Osloveným jsem vysvětlila, že se jedná o bakalářskou práci na téma „Možnosti sociálně pedagogické pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou“. Měla jsem rozjednáno deset rozhovorů, šest z Probační a mediační služby ČR a čtyři z Psychologické ambulance. Před samotnou realizací rozhovoru bylo ochotno o svých traumatizujících zážitcích, které prožívaly několikrát v průběhu trestního řízení v podobě výslechu, rekognice a různých vyšetření, hovořit pouze pět z obětí tři klienti z Probační a mediační služby a dva klienti z Psychologické ambulance. Je zřejmé, že tento výzkum nemůže podat svědectví o všech obětech trestných činů, ale i přes to se snažím pátrat mezi rozdílnými osobnostmi a obsáhnout co možná nejširší spektrum dané problematiky. Dále byli osloveni po předchozím seznámení s tématem práce zaměstnanci pomáhajících organizací. Výzkum s nimi byl proveden za předpokladu dodržení jejich etického kodexu pomáhajícího pracovníka a to především profesionálního přístupu, mlčenlivosti a dalších.

4.2 Analýza získaných dat

Rozhovor s viktímou

Při polostrukturovaném rozhovoru s viktímou byly použity výzkumné otázky:

1. Věk
2. Bydliště (Žďár n. S. nebo obce ve správním obvodu Žďáru n. S.)
3. Vzdělání
4. Kde byl trestný čin spáchán
5. Jakého druhu trestného činu jste obětí

6. Jak a kdy jste se dozvěděl(a) o pomáhající organizaci
7. Jakého druhu pomoci jste využil(a)
8. Jak jste s pomocí spokojen(a) a případně který druh pomoci postrádáte
9. Považujete informovanost o pomáhajících organizacích za dostatečnou
10. Jaký měl trestný čin na Vás dopad (zdravotní, ekonomický, právní, jiný)
11. Co Vám v průběhu vyšetřování nejvíce vadilo a za co můžete naopak orgány činné v trestním řízení pochválit

Respondent č.1

Prvním respondentem je žena ve věku 32 let. Bydlí přímo ve městě Žďár nad Sázavou, také zde pracuje. Respondentka má středoškolské vzdělání v oboru obchodu a služeb a pracuje v obchodu s prodejem drahých kovů a hodinářstvím. Trestný čin byl spáchán přímo ve Žďáru nad Sázavou na pracovišti respondentky. Jednalo se o násilný trestný čin – loupežné přepadení, u kterého byla respondentka ohrožována zbraní a fyzicky napadena. O pomáhající organizaci se dozvěděla v průběhu trestního řízení, které špatně psychicky zvládala, a byla jí nabídnuta pomoc Psychologické ambulance, kterou nejprve kontaktovala

Policie ČR. Využila psychologické terapie formou přímých návštěv v ordinaci. „S pomocí jsem spokojena, ale vadí mi názor okolí a předsudky ve společnosti, a to ve smyslu, že kdo potřebuje psychologa, není normální“. „Informovanost o pomáhajících organizacích považuji za dostatečnou“. To, že se stala obětí trestného činu, na ni mělo dopad nejdříve zdravotní s následnými obavami o vrácení se do zaměstnání. V každém zákazníkovi spatřuje možného pachatele a to ovlivňuje její chování a celkovou psychiku. Případ s sebou nese i dopady ekonomické, a to ve formě snížení příjmu v době počáteční pracovní neschopnosti, a pokud se zdravotní stav nezlepší, tak následně ve změně zaměstnání. Respondentka dále uvádí: „V průběhu trestního řízení mi nejvíce vadilo neustálé opakování, a tím i zpětné připomínání negativních zážitků, formální a necitlivý přístup.“

Respondent č. 2

Druhým respondentem je žena ve věku 40 let, která bydlí v obci šest kilometrů od Žďáru nad Sázavou. Pracuje přímo ve Žďáru n. S., tedy každý den dojíždí za prací. Respondentka má střední vzdělání, a to vyučení v oboru Kuchař – číšník. Trestný čin byl spáchán přímo ve městě ve večerních hodinách při její cestě ze zaměstnání na nádraží, odkud chtěla pokračovat

domů. Po cestě byla sražená na zem a trestný čin znásilnění nebyl dokonán (zachránilo ji přijíždějící vozidlo, pachatel utekl). O pomáhající organizaci se dozvěděla přímo od Policie ČR a následně od známého, který pracuje jako kurátor Městského úřadu Žďár n. S. Využila pomoci terapie a s pomocí je velmi spokojená, uvádí, že jí hodně pomáhá. Informace o pomáhajících organizacích považuje za nedostatečnou – chybí informovanost ve sdělovacích prostředcích a případné letáčky v čekárnách. Trestný čin měl na ni zdravotní dopad ve formě obav a strachů z pohybu ve večerních hodinách na ulici, poté ekonomický v době pracovní neschopnosti a způsobil následnou ekonomickou zátěž, protože přestala používat hromadné dopravní prostředky a do zaměstnání již dojíždí autem, což je ekonomicky nevýhodné. V průběhu vyšetřování jí nejvíce vadilo opakované uvádění negativních zážitků a to, že pachatel nebyl dopaden a stejný trestný čin může opakovat nebo páchat na jiných obětech jinde v republice. Uvedla: „Chtěla bych pochválit policejního vyšetřovatele za lidský přístup a psychologa za odbornou pomoc“.

Respondent č. 3

Třetím respondentem je muž ve věku 23 let, který bydlí ve vesnici tři kilometry od Žďáru nad Sázavou, která spadá do správního obvodu města. Má středoškolské vzdělání v oboru strojírenství, Střední průmyslová škola strojní a nyní studuje na vysoké škole ve stejném oboru. Trestný čin byl spáchán pět kilometrů od Žďáru n. S. v jeho správním obvodu. Jedná se o trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti, a to nedáním přednosti v jízdě a následnou dopravní nehodou. O pomáhající organizaci se dozvěděl v nemocnici od sociální pracovnice nemocnice. Pomoci Probační a mediační služby využil především ve formě odborného poradenství v trestní věci a mediace ve formě zprostředkování převzetí odpovědnosti pachatele za způsobenou škodu na zdraví a majetku. Informovanost o pomáhajících organizacích považuje za nedostatečnou – chybí informace ve sdělovacích prostředcích a elektronické podobě. Trestný čin měl na něj dopad především po zdravotní stránce a zničení majetku a také ve formě druhotných obětí, a to rodinných příslušníků ve formě obav o jeho zdraví a další kvalitu života (příbuzní nabídku pomoci odmítli) K průběhu vyšetřování se nechtěl vyjadřovat ani kladně ani záporně, a to z důvodu, že jeho otec pracuje u bezpečnostní složky.

Respondent č. 4

Čtvrtým respondentem je žena ve věku 57 let, která bydlí přímo ve městě Žďár nad Sázavou. Má středoškolské vzdělání v oboru ekonomickém ze Střední ekonomické školy v Jihlavě. Trestný čin byl spáchán přímo v bydlišti oběti. Došlo ke krádeži formou vloupání (vykradení bytu). O pomáhající organizaci se dozvěděla od Policie ČR a pracovníka Městského úřadu Žďár n. S. v průběhu trestního řízení. Respondentka využila poradenské činnosti Probační a mediační služby ČR pro lepší orientování se v trestní věci a také z důvodu bezplatné služby. S poskytnutou pomocí je spokojena, především s vlídným a trpělivým přístupem pracovníků. Informovanost o pomáhajících organizacích považuje za nedostatečnou a běžně nepřístupnou. Trestný čin měl na ni dopad psychický, a jak uvádí, větší byl ekonomický, a to z důvodu odcizení hotovosti, drahých kovů v podobě rodinné památky a elektroniky. Respondentka uvedla, že jí v průběhu vyšetřování nejvíce vadil rutinní přístup a to, že do současné doby se nepodařilo již odsouzeného pachatele (recidivistu) dodat do výkonu trestu odnětí svobody.

Respondent č. 5

Pátým respondentem je muž ve věku 35 let, který bydlí přímo ve městě Žďár nad Sázavou. Má vysokoškolské vzdělání v oboru strojírenství. Trestný čin byl spáchán přímo ve městě v nočních hodinách, když odcházel z firemní oslavy na závěr roku 2010, a to tak, že byl zezadu napaden dvěma pachateli, udeřen obuškem a následně povalen na zem a okraden. Jedná se o trestný čin loupežného přepadení. O pomáhající organizaci se dozvěděl od známého z práce a příbuzných, tak využil pomoci ve formě poskytnutého poradenství. S poskytnutou pomocí je spokojen, protože na Policii ČR sice poučení k trestnímu řízení podepsal, ale považuje ho za nedostatečné a příliš ve spěchu a také ovlivněné po psychické stránce krátkou dobou od spáchání trestného činu. Dostupnost informací o pomáhajících organizacích považuje za nedostatečnou. Dle jeho názoru by měly informace poskytnout přímo orgány činné v trestním řízení kvůli čerstvě zažité negativní události po nějaké době nabídku opakovat. Trestný čin měl na něj dopad po zdravotní stránce ve formě ublížení na zdraví (otřesu mozku a zlomené ruky) a následně i ekonomický z pracovní neschopnosti. Respondent uvádí, že mu v průběhu vyšetřování nejvíce vadil rutinní přístup orgánů činných v trestním řízení a dále pak nízký trest pro pachatele (zjištěno, že se jednalo o recidivisty), pochválit by chtěl za dopadení pachatelů.

Rozhovor s pomáhajícím profesionálem

Při polostrukturovaném rozhovoru s pomáhajícím profesionálem k přiblížení jeho názoru na problematiku práce s viktimou byly použity výzkumné otázky:

1. Věk
2. Vzdělání
3. Pomáhající organizace
4. Považujete informovanost o možnostech pomoci za dostatečnou
5. Pokud ne, tak v čem spatřujete nedostatky
6. Myslíte si, že pomoc vyhledá dostatečné množství obětí, které ji potřebují
7. Myslíte si, že je pomoc poskytována v dostatečném množství a variantách oborů

Respondent pomáhající organizace č. 1

Prvním respondentem pomáhající organizace je žena ve věku 40 let s vysokoškolským vzděláním v oboru jednooborové psychologie pracující jako psycholog Psychologické ambulance při poliklinice Žďár nad Sázavou. Považuje informovanost za průměrnou. Po stránce poskytnutí informace oběti v trestním řízení ví, že oběť informaci dostane, a rovněž ví, že jsou v recepci na Policii ČR i propagační letáky. Nedostatek shledává v tom, že v průběhu začínajícího trestního řízení je oběť pod tlakem negativního zážitku a informace o možnosti pomoci je v počátku spíše okrajová. Respondentka uvádí, že pomoc nevyhledávají všechny oběti, které pomoc potřebují (některé neví, kde a jakou pomoc, a jiné se stydí a také pomoc vnímají negativně jako další oživování negativního zážitku, nebo ji považují za slabost). Myslí si, že pomoc je poskytována v dostatečném množství i oborech s ohledem na současnou kriminalitu a počet obětí, které pomoc vyhledají a přijmou. S narůstající sociální nejistotou a dopady ekonomiky se zvyšuje i kriminalita a je těžké předvídat, na jaké procento naroste a na jak dlouhou dobu. Pokud bude situace dlouhodobě nepříznivá, bude třeba na potřebu ze strany obětí reagovat.

Respondent pomáhající organizace č. 2

Druhým respondentem pomáhající organizace je žena ve věku 31 let s vysokoškolským vzděláním v humanitním oboru, a to sociální pedagogika, pracující jako úřednice Probační a mediační služby ČR při místním pracovišti ve Žďáru nad Sázavou. Považuje informovanost za nedostatečnou a hlavní příčinu spatřuje v počátečním špatném psychickém stavu oběti a vzájemné neinformovanosti o obětech ze strany orgánů činných v trestním řízení směrem k pomáhajícím organizacím. Také uvádí, že si myslí, že pomoc nevyhledají všechny oběti, které pomoc potřebují, a to z různých důvodů. Mezi hlavní důvody patří neznalost organizací, předsudky o vlastním selhání oběti a očekávaná negativní reakce okolí. Myslí si, že pomoc není poskytována v dostatečném množství s přihlédnutím na současný stav kriminality a její zhoršující se tendence a prognózy. Ze školení Probační a mediační služby ČR, na kterém byli pracovníci informováni o projektu pomoci obětem trestných činů ze zahraničí, vyplynulo, že pomoc vyhledalo jenom 20 procent obětí trestných činů. Zbývajících 80 procent uvedlo v průzkumu, že si negativní zkušenost pamatují a ovlivňuje jejich celý život především po psychické stránce.

Respondent pomáhající organizace č. 3

Třetím respondentem pomáhající organizace je muž ve věku 40 let s vysokoškolským vzděláním humanitního směru v oboru Sociální pedagogika pracující jako úředník vykonávající státní správu v pozici kurátora při Městském úřadu Žďár nad Sázavou. Informovanost o pomoci obětem trestných činů považuje za nedostatečnou v tom, že organizace pomáhají obětem, které pomoc vyhledají. Problém spatřuje ve vzájemné neinformovanosti orgánů činných v trestním řízení a pomáhajících organizacích. Také si myslí, že by mohly pomoc nabídnout v průběhu řízení i po něm třeba s delším časovým odstupem pokud to situace oběti bude vyžadovat. Myslí si, že pomoc vyhledá jen malé procento obětí, které ji potřebují. Vyhledání pomoci je ovlivněno různými faktory, například neznalostí organizací, neinformovaností, pocitem vlastního selhání a strachem z vlastní reakce na negativní zážitek i z reakce okolí oběti. Dále si myslí, že pomoc není poskytována v dostatečných variantách oborů vzhledem k vzrůstající kriminalitě a malému počtu obětí, které pomoc vyhledají.

4.3 Shrnutí průzkumu

V úvodu mé práce jsem si dala za cíl seznámit se s problematikou obětí trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou, přiblížit život a trauma obětí po spáchání trestného činu, poznat jejich krizové životní situace a především odhalit znalost a informovanost obětí trestných činů o zařízeních a možnosti odborné pomoci těmto obětem. Dále jsem se zajímala o vyhledávání pomoci, či naopak důvody jejího nevyhledání nebo úplného odmítnutí odborné pomoci. Ptala jsem se na spokojenost a informovanost o nabízených službách. Tyto údaje jsem získávala pomocí polostrukturovaného individuálního rozhovoru s viktimou v regionu Žďár nad Sázavou.

Do průzkumné části jsem zařadila případové studie. Rozhovory jsem provedla v prostoru Probační a mediační služby ČR a Psychologické poradny přímo s oběťmi trestného činu a s pomáhajícími profesionály pro přiblížení názoru na problematiku práce s viktimou.

Pro bakalářskou práci jsem si stanovila tři výzkumné otázky.

Otázka 1: Zjistit, zda je v regionu Žďár nad Sázavou dostatečná informovanost o organizacích pomáhajících obětem trestných činů?

Otázka 2: Je oběť trestného činu poškozena ve více oblastech života?

Otázka 3: Považují pracovníci pomáhajících organizací pomoc obětem za dostatečnou?

U šetření první respondentka považuje informovanost za **dostatečnou**, protože v průběhu trestního řízení, které špatně psychicky nesla, jí byla nabídnuta psychologická pomoc ve formě psychoterapie a veškeré informace, které potřebovala.

Druhá respondentka považuje informovanost za **nedostatečnou**, pomoc jí byla sice nabídnuta, ona ji přijala a byla s ní spokojená, ale schází jí informace o organizacích ve sdělovacích prostředcích a v propagačních materiálech.

Třetí respondent se o pomáhajících organizacích dozvěděl v nemocnici od sociální pracovnice, pomoc využil od Probační a mediační služby v poradenství k trestní věci. Informovanost o organizacích považuje za **nedostatečnou**, chybí mu informace ve sdělovacích prostředcích a v elektronické podobě.

Čtvrtá respondentka využila poradenské činnosti Probační a mediační služby ČR pro lepší orientování se v trestní věci a také z důvodu bezplatné služby.

S poskytnutou pomocí je spokojena, především s vlídným a trpělivým zacházením, ale informovanost o pomáhajících organizacích shledává jako **nedostatečnou** a běžně **nepřístupnou**.

Pátý respondent se dozvěděl o organizacích od známých a příbuzných, u policie ČR poučení podepsal, ale vzhledem k psychickému náporu během trestního řízení nevěnoval pomoci pozornost. Dostupnost informací o pomáhajících organizacích považuje za **nedostatečnou**. Dle jeho názoru by měly informace poskytnout přímo orgány činné v trestním řízení.

U první výzkumné otázky u uvedeného vzorku respondentů jedna z obětí byla spokojena s informovaností o pomáhajících organizacích a zbývající čtyři respondenti uvedli, že informace o těchto organizacích jsou nedostatečné. Potvrdilo se mi, že informace o pomáhajících organizacích jsou **nedostačující**. K potvrzení uvedeného výsledku jsem dospěla díky odpovědím respondentů.

U druhé výzkumné otázky, jestli je oběť poškozena ve více oblastech života první respondentka uvedla, že trestný čin, kterého byla obětí, měl dopad na její **zdravotní stav** a následně měla **obavu o vrácení se do zaměstnání**, jelikož v každém zákazníkovi spatřovala možného pachatele. Tento následek z trestného činu, který byl na respondentce spáchán, otřásl její psychickou stránkou a projevuje se převážně obavou ze zákazníků. V neposlední řadě utrpěla újmu i po **ekonomické stránce snížením příjmu** v době pracovní neschopnosti i možností ztráty zaměstnání ze strachu z možného opakování trestného činu v zaměstnání. Výzkum potvrdil, že první respondentka je poškozená více než ve dvou oblastech života.

Druhá respondentka je poškozena na **zdravotním a psychickém stavu** z důvodu strachu z pohybu na ulici ve večerních hodinách. Následně **ztrátou ekonomickou**, v době pracovní neschopnosti snížením platu a odmítnutím se přepravovat hromadnými dopravními prostředky, což způsobil negativní zážitek z trestného činu. Nyní se do zaměstnání dopravuje autem, což je pro ni ekonomicky náročnější. Výzkum potvrdil, že druhá respondentka je poškozená ve více než oblastech života.

Dopad trestného činu u třetího respondenta je především po stránce zničení majetku (auta), takže **finanční**, a ve formě druhotných obětí, a to rodinných příslušníků z **obavy o jeho zdraví a život**. To se podepsalo na **psychické stránce** jak oběti, tak jeho rodinných příslušníků. Opět výzkum potvrdil, že třetí respondent je poškozen více než ve dvou oblastech života.

U čtvrté respondentky byl dopad trestného činu na oběť **psychický**, a jak uvádí, větší byl **ekonomický**, z důvodů odcizení hotovosti, drahých kovů v podobě rodinné památky a elektroniky. Výzkum potvrdil, že čtvrtá respondentka je poškozená minimálně ve dvou oblastech života.

Dopad trestného činu na pátého respondenta byl jak po **psychické stránce**, tak i po stránce **zdravotní** ve formě ublížení na zdraví a následně i ekonomické ztráty výdělku v pracovní neschopnosti. U pátého respondenta výzkum potvrdil, že oběť je poškozena ve více oblastech života.

U druhé výzkumné otázky se **potvrdilo**, že všechny oběti uvedené ve výzkumné části byly poškozeny ve více oblastech života: **psychická, zdravotní, ekonomická stránka, snížení příjmu**.

Třetí výzkumná otázka, kterou jsem se zaměřila na tři pracovníky pomáhajících organizací byla, zda považují pomoc obětem trestného činu za dostatečnou.

První respondentka pracující jako psycholog považuje informovanost o pomáhajících organizacích za **průměrnou**. Obětem trestného činu jsou poskytnuty na Policii ČR informace i propagační materiály, ale nedostatky shledává v tom, že v průběhu trestního řízení je oběť otřesena z negativního zážitku a informace o možnostech pomoci někdy ani nezaznamená.

Druhá respondentka pomáhající organizace pracuje jako úřednice Probační a mediační služby ČR a považuje informovanost za **nedostatečnou**. Příčinou je vzájemná neinformovanost o obětech ze strany orgánů činných v trestním řízení a pomáhajících organizací a hlavně v počátečním špatném psychickém stavu oběti.

Třetí respondent pracuje jako úředník vykonávající státní správu a považuje informovanost o pomáhajících organizacích za **nedostatečnou** v tom, že organizace pomáhají jen těm obětem, které pomoc vyhledávají. Bylo by podle něj zapotřebí nabídnout pomoc obětem s časovým odstupem, i když v počátku pomoc odmítly, po delší době by mohly mít o profesionální pomoc zájem, ale neví, kam nebo na koho se obrátit.

U třetí výzkumné otázky pracovníci pomáhajících organizací považují pomoc obětem za **nedostatečnou**.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně pedagogické pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou. V důsledku vzrůstající kriminality nabývá uvedené téma na významu. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou objasněny základní pojmy k tématu obětí trestných činů, pojem viktimologie její historie. V další části uvádím oběť jako subjekt a objekt viktimologického zkoumání. V závěru teoretické části prezentuji důsledky trestného činu pro oběť a pomáhající organizace pracující s oběťmi v regionu Žďár nad Sázavou.

V praktické části jsem se snažila objasnit problematiku obětí trestného činu a pomáhajících organizací v polostrukturovaném individuálním rozhovoru, jak s oběťmi trestného činu, tak i s pomáhajícími profesionály. V praktické části jsem stanovila celkem tři výzkumné otázky:

Otázka 1: Je v regionu Žďár nad Sázavou dostatečná informovanost o organizacích pomáhajících obětem trestných činů?

Šetřením jsem zjistila, že na uvedeném vzorku byla zjištěna **nedostatečná** informovanost obětí o pomáhajících organizacích v regionu.

Otázka 2: Je oběť trestného činu poškozena ve více oblastech života?

Šetřením jsem zjistila, že oběť byla **poškozena ve více oblastech života**.

Otázka 3: Považují pracovníci pomáhajících organizací pomoc obětem za dostatečnou?

Šetřením jsem zjistila, že pracovníci **nepovažují pomoc obětem za dostatečnou**.

Dále praktická část odhaluje krizové životní situace a zjištěné údaje poskytují k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce.

V souvislosti s danou problematikou zastávám názor, že v dnešní ekonomické krizi, která ovlivňuje sociální situaci a následně sociálně patologické chování ve společnosti doprovázené snižováním a nedostatkem počtu příslušníků Policie ČR, dojde k nárůstu kriminality, a tím i obětí trestných činů. Proto je třeba využívat možnosti sociálně pedagogické pomoci hlavně u dětí a mladistvých v oblasti prevence.

To znamená co nejvíce se zaměřit na mladou populaci především výchovou. Výchova má mít svůj cíl. Podstatnými znaky výchovy jsou záměrnost, cílevědomost, organizovanost, soustavnost. Jde o asertivní chování člověka, který umí ochránit svoje práva, ale zároveň neporuší práva ostatních, jak uvádí Bakošová (2008).

Hlavní funkce sociálního pedagoga lze v zásadě charakterizovat dvěma oblastmi: činnosti integrační a činnosti rozvojové. Jde-li o funkci integrační, pak se tyto činnosti týkají osob, jež potřebují odbornou pomoc a podporu. Jde o osoby, které se nacházejí v krizových životních situacích, psychickém, sociálním či psychosociálním ohrožením, což se také vztahuje na osoby, které byly obětí trestných činů.

Stojí-li v popředí funkce rozvoje, pak nejde o žádné specifické situace, ale o zajištění žádoucího rozvoje osobnosti ve směru správného životního stylu, hodnotného a užitečného naplnění volného času, což zahrnuje moment prevence a týká se prakticky celé populace především dětí a mládeže, jak také uvádí Kraus (2007). Takové organizace s pedagogickým zaměřením působí i v regionu Žďár nad Sázavou a já jsem je uvedla v teoretické části své bakalářské práce.

Dále bylo cílem výzkumu navrhnout řešení možnosti sociálně pedagogické pomoci obětem trestných činů. Po zpracování informací v bakalářské práci jsem svými dotazy dospěla k tomu, že informovanost o pomáhajících organizacích podle respondentů není dostatečná.

Mé zjištění potvrdilo, že informovanost a různé propagační materiály a internetové stránky jsou v posledních letech na vzestupu, ale propojenost mezi sociálními pedagogy a policií i pomáhajícími organizacemi má stále značné rezervy. Uvedený přístup mezi těmito organizacemi by bylo potřeba změnit a zlepšit vzájemnou koordinací a propojením mezi nimi. Výzkumem se otevřely další otázky pro obory psychologie, sociologie, pedagogiky a sociální práce. Práce by mohla najít své uplatnění při jednání u kulatých stolů všech organizací pracujících s obětí.

Resumé

Tuto bakalářskou práci jsem zpracovala s cílem seznámit veřejnost s problematikou obětí trestných činů a pomáhajících organizací, odhalit krizové situace obětí, seznámit s jejich negativním zážitkem a zároveň se snažit shromáždit fakta a informace, které by respondentům mohly pomoci. Údaje, které jsem zjistila v polostrukturovaném individuálním rozhovoru s respondenty, chci poskytnout k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce.

Tuto práci jsem rozdělila na dvě části teoretickou a praktickou. V prvním bodě teoretické části se snažím seznámit se základními pojmy, co je to viktimologie a jaká je historie viktimologie. V druhém úseku bakalářské práce se zabývám obětí jako subjektem a objektem viktimologického zkoumání. Ve třetím a posledním bodě teoretické části práce se zabývám pomocí obětem trestného činu a pomáhajícími organizacemi v regionu Žďár nad Sázavou.

V praktické části bakalářské práce jsem použila kvalitativní metodu polostrukturovaného individuálního rozhovoru s obětí a respondenty pomáhajících organizací, které se snaží zmírnit následky trestných činů na oběť. Dále jsem analyzovala rozhovor s oběťmi a vyhodnotila jejich odpovědi. Na konec praktické části jsem podala návrh na zlepšení přístupu k oběti vzájemnou propojeností a širší spoluprací mezi pomáhajícími složkami.

Anotace

V této bakalářské práci jsem se zaměřila na seznámení s problematikou možnosti pedagogické pomoci obětem trestných činů v regionu Žďár nad Sázavou. Snažila jsem se přiblížit problémy a jejich tíživou situaci, ve které se ocitli ne vlastní vinou, odhalit jejich krizové životní situace a zjistit zda, jsou dostatečně informované o pomáhajících organizacích. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se pokouším objasnit základní pojmy týkající se obětí trestných činů. V praktické části jsem se snažila objasnit problematiku obětí trestného činu a pomáhajících organizací v polostrukturovaném individuálním rozhovoru. Získané údaje vyplývající z provedeného výzkumu poskytnu k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce a návrhům řešení.

Klíčová slova:

Oběť trestného činu, viktimologie, pomáhající organizace, pomáhající profesionál, pachatel, trauma, krizová životní situace, důsledky trestného činu pro oběť.

Abstract

In this thesis I focused on familiarization with the problems of educational opportunities to help victims of crime in the region of Zdar nad Sazavou. Zoom problems and their plight in which they were not his fault. Uncover their critical life situation and determine whether there is sufficient information for victims of helping organizations. The work is divided into two parts: theoretical and research. The theoretical part is trying to explain the basic concepts of crime victims. In the research part, I tried to clarify the issue of crime victims and assisting organizations in individual semi-structured interview. The obtained data resulting from research carried out to provide further development of socio-educational work and proposals for solutions.

Keywords:

Victim of crime, victimology, helping organizations, professional help, the offender, trauma, crisis life situations, the consequences of crime for the victim.

Seznam použité literatury

1. BECKER de G.: Dar strachu.,AllPress, Frýdek-Místek 1998, ISBN 80-7218-143-2
2. BAKOŠOVÁ,Z.: Sociální pedagogika jako životná pomoc.,Public promotion, Bratislava 2008, ISBN 978-80-969944-0-3
3. ČÍRTKOVÁ, L.,ČERVINKA,F.: Forezní psychologie. Support, Praha 1994
4. ČÍRTKOVÁ,L.: Kriminální psychologie. Eurounion. Praha 1998, ISBN 80-85858-70-3
5. ČÍRTKOVÁ,L.: Forezní psychologie. Plzeň 2004, ISBN 80-86473-86-4
6. GAVORA,P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Brno:Paido 2000, ISBN 80-85931-79-6
7. HERETÍK,A.: Ekstrémna agresia I. Forezná psychologia vraždy. Psychoprof, Nové zámky1999
8. JONES,H.:Zločin v měnící se společnosti. MF, Praha 1997
9. KOUDELKOVÁ,A.: Psychologické otázky delikvence. Victoria Publishing. Praha 1995, ISBN 80-7187-022-6
10. KRAUS, B. Sociální pedagogika. IMS Brno, Brno 2004
11. KRAUS,B.,POLÁČKOVÁ,V.: Člověk prostředí výchova. Brno 2001 ISBN 80-7315-004-2
12. KUDLÍK,A., PŘENOSIL,G.: Vybrané texty (problémy) kriminologie. PF UK, Praha 1966
13. KUČHTA,J.: Kriminologie I.,II. MU, Brno 1993, ISBN 80-7178-226-2
14. MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, IMS Brno, 2011.
15. NĚMEC,J.:Psychopatie a kriminalita. Centurion. Praha 1993, ISBN 80-901121-7X
16. NETÍK,K.,NETÍKOVÁ,D.,HÁJEK,S.: Psychologie v právu. C.H. Beck, Praha 1997 ISBN 80-7179-1776
17. OSMANČÍK,O.,ROZUM,J.: K problematice oběti zločinu. IKSP, Praha 1993
18. RADVAN,E.,VAVŘÍK,M.: Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno:IMS 2009
19. SOCHUREK,J.: Nástin vybraných problémů viktimologie. TUL, Liberec 2003, ISBN 80-7083-745-4
20. VÁGNEROVÁ,M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál 1999. ISBN 80-7178-214-9

21. <https://www.pmscr.cz/aktuality/kampan-na-podporu-obeti-trestnych-cinu,2012>
22. <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/o-nas,2012>
23. <http://www.psychocentrum.cz/cz/intervencti-centrum,2012>
24. MĚSTO ŽĎÁR NAD SÁZAVOU: Katalog poskytovatelů sociálních služeb,
Žďár n S. 2000
25. [http://cs.wikipedia.org/wiki/Žďár nad Sázavou](http://cs.wikipedia.org/wiki/Žďár_nad_Sázavou)

Seznam příloh:

Příloha č. 1

„Pomáhající organizace - Probační a mediační služba působící ve Žďáře nad Sázavou.“

Příloha č. 2

„Průvodce pro oběti trestného činu.“

Příloha č. 3

„Pomáhající organizace – Intervenční centrum.“

Příloha č. 1

Pomáhající organizace

Probační a mediační služba působící ve Žďáře nad Sázavou.

PMS PRUBAČNÍ A MEDIACNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY
středisko Žďár nad Sázavou

Co je Probační a mediační služba?

Probační a mediační služba je součástí systému trestní justice v naší zemi. Vznikla schválením zákona č. 257/2000 Sb. Zaměřuje se na zprostředkování alternativních způsobů řešení trestné činnosti.

Co Vám může setkání s Probační a mediační službou přinést?

Získáte informace o průběhu trestního řízení, o Vašich právech, o možnostech rozhodování a způsobech alternativního řešení trestné činnosti.

Kde nás najdete ?

Komenského 1786/25
591 01 Žďár nad Sázavou - budova bývalého okresního úřadu, 3. patro

Mgr. Alena Janů	tel.: 566 522 683
Mgr. Šárka Froncová	tel/fax.: 566 523 188
Mgr. Markéta Nováková Irovská	tel.: 566 522 955
Mgr. Zuzana Pryclová	tel.: 566 522 689

Další informace naleznete na: www.pmscr.cz

Co je náplní činnosti služby ?

- v oblasti **mediace** zprostředkovává alternativní řešení konfliktu spojeného s projednávanou trestnou činností. Se souhlasem obou stran shromažďuje důležité informace o povaze a okolnostech tohoto sporu. Pomáhá jim hledat přijatelná řešení dané situace s cílem urovnat jejich vzájemné vztahy. Přitom zohledňuje zájmy a potřeby nejenom oběti, ale i pachatele a celé společnosti. Svou činností služba státním zástupcům a soudcům vytváří podmínky pro jejich rozhodnutí o možném alternativním postupu v trestním řízení nebo o uložení alternativního trestu.
- V oblasti **probace** vytváří podmínky pro ukládání alternativních trestů. Opatřuje informace o pachateli a o oběti, které jsou významné pro rozhodování státního zástupce a soudce. V průběhu výkonu trestu spojeného s probací kontroluje a současně motivuje odsouzeného, aby vedl život v souladu se zákonem a plnil povinnosti uložené mu soudem. Přitom služba spolupracuje se státními a nestátními organizacemi, které se podílejí na výkonu alternativního trestu.

Príloha č. 2

Průvodce pro oběti trestného činu.

Práva poškozeného trestným činem:

- 1. Podat trestní oznámení** - lze písemně nebo ústně do protokolu, mělo by obsahovat:
 - kdo ho podává (fot + anonymní, níže zmíněné nepodporujeme)
 - kamů (lístečky ústředí Policie ČR nebo státní zastupitelství)
 - kdy došlo k události
 - kdo spáchal oznamovaný skutek (popis, případně "neznámý pachatel")
 - kde došlo k události
 - jakým způsobem došlo k události
 - co bylo událostí způsobeno (následky, škoda, ...)
 - motiv jednání pachatele
 - vhodné je oznámení doložit a navržením svědků (včetně kontaktů)
 - oznamovatel má právo žádat, aby byl do jednoho měsíce vyzvozen o učiněných opatřeních (doporučujeme)
- 2. Činit v trestním řízení návrhy důkazů.**
- 3. Nahlídnout do spisu a porovnat si z něj na vlastní náklady kopie či výpisky.**
- 4. Požádat již během trestního řízení státního zástupce nebo soud o poskytnutí informace, zda byl pachatel propuštěn nebo uprchl z vězení (platí v případě, že orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozenímu hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě a poúti poškozeného o této možnosti).**
- 5. Zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného a obvolání a vyjádřit své názory, potřeby.**
- 6. Žádat náhradu škody,** která vznikla trestným činem (tedy přihlízet se k trestnímu řízení v konkrétní věci požadavky náhrady škody - viz níže).

7. Nechat se v trestním řízení zastupovat zmocněncem (jakákoliv osoba nevystupující v případě - na základě plné moci) či advokátem (nemá-li poškozený prokazatelně dostatek finančních prostředků, má právo žádat o poskytnutí advokáta za sníženou odměnu nebo zdarma soud či státního zástupce, o bezplatné ustanovení advokáta lze požádat také Českou advokátní komorou).

8. Žádat mediaci nebo souhlasit s ní (tj. zprostředkování mimosoudního řešení konfliktu, který vznikl mezi poškozeným a pachatelem v důsledku trestného činu - mediaci provádí Probační a mediální služba, umozňuje oběti zohlednit její zájmy a potřeby).

9. I některé případy domácího násilí mohou být hodnoceny jako trestný čin.

O Vašich právech Vás musí orgány činné v trestním řízení, tzn. policie, státní zástupce a soud, řádně a podrobně poučit.

Typy škod a jejich náhrada:

- **Škoda na zdraví:** pokud Vám bylo ublíženo na zdraví, požádejte svého lékaře o stanovení tzv. bolestného (jedna hod je rovně 120 Kč), popřípadě zřízení společenského uplatnění při trvalých následcích.
- **Pokud jste utrpěli vážnější škodu na zdraví** (alespoň 100 bodů bolestného) nebo jste pozostalými po oběti usmrcené trestným činem, na které jste byli odkázáni výživou, a nepodaří se Vám dosáhnout náhrady škody od vinníka nebo rovně od pojistovny, můžete požádat neposledně do jednoho roku ode dne, kdy jste se o škodě dověděli, o poskytnutí peněžité pomoci Ministerstvem spravedlnosti České republiky (Vyšehradská 16, Praha 2), a to dle zákona č. 209/1997 Sb. v platném znění.

Pokud bude Váš nárok uznán, bude Vám poskytnuta náhrada:
a) v případě škody na Vášem zdraví v paušální částce 25 000 Kč, nebo ve výši, která předběhne Vaši prokazatelnou ztrátu na výděleku a prokazované náklady spojené s léčením, ústředím o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela, a to do maximální výše 150 000Kč.

b) v případě pozůstalých po oběti usmrcené trestným činem, na které jste byli odkázáni výživou, pomoc nesmí ve svém součtu přesáhnout částku 450 000 Kč, a její počet obětí více než tři osoby, poskytována částka se o každé oběti přiměřeně krátí.

Úhrada nákladů na léčení: poplatky za léky, rehabilitační pomůcky, cesty k odborným lékařským vyšetřením či na rehabilitaci, náklady na výpomoc v domácnosti, ošetřovatelsku apod.

Náhrada výděleku: týká se ztráty na výděleku během pracovní neschopnosti, ztráty výděleku po skončení pracovní neschopnosti, případně i ztráty na důchodu.

Náhrada odcizených či zničených věcí: např. oblečení, hodinky, telefon, kolo apod.

Škoda na vauzdraví: škoda vzniklou při dopravní nehodě je třeba co nejdříve nahlásit pojistovně a z tzv. "povinného ručení" máte dle zákona č. 168/1999 Sb. nárok na uhrazení některých druhů škod. Pojistovnu tzv. škůdce lze dohledat přes SPZ vozidla v informačním středisku České kanceláře pojistitelů na www.dkp.cz.

Jak uplatňovat náhradu škody vzniklé trestným činem:

- 1. Zajímejte se o průběh trestního řízení,** máte kdykoliv právo na informace.
- 2. Požadavek na náhradu škody** můžete v trestním řízení vedeném proti pachateli uplatnit neposledně při hlavním líčení soudu před zahájením dokazování.

3. Požadovanou výši náhrady škody je třeba co nejpevněji vyjádřit v penězích a doložit na policii potřebné doklady (např. líčenky). Pokud si nejste výši škody jisti, požádejte o vypracování odborného znaleckého posudku.

4. Pokud soud rozhodne o náhradě škody, doručí Vám trestní příkaz nebo rozsudek.

5. Pokud škoda nebude dostatečně doložena a soud Vás odkáže na občanskoprávní řízení, je na Vašem rozhodnutí, zda podáte žalobu a předložíte dostatek důkazů, aby Vám soud v občanskoprávním řízení (tedy jiný soudec než ten, který soudil obviněného) mohl náhradu škody přiznat. V tomto případě je vhodné poradit se s advokátem.

6. Pokud Vám odsouzený, kterému byla rozhodnutím soudu stanovena povinnost uhradit škodu způsobenou trestným činem, nebude ochoten nahradit ani ve splátkách, můžete navrhnout exekuci jeho majetku. Obratete se buď na exekuční oddělení soudu v místě bydliště odsouzeného nebo na kteréhokoliv soukromého exekutora (kontakt získáte např. na soudu, v telefonním seznamu nebo na www.exekutorskacomora.cz). Rychlejší náhradě škody pomůže, pokud uvedete co nejvíce informací o odsouzeném, např. o jeho zaměstnání a majetkových poměrech, některé z nich můžete zjistit nahlédnutím do trestního spisu.

Trestný čin může mít kromě zmíněných škod následky také na Vaši psychiku a vztahy s dalšími lidmi - v takovém případě rozhodně neváhejte obrátit se na příslušné odborníky (psycholog, psychoterapeut, psychiatr).

Projekt Komplexní poradenství obětem trestných činů realizuje Probační a mediální služba ČR a Asociace občanských poraden.

Další informace a pomoc Vám ochotně poskytnou poradenské centra zapojené do projektu:
Baroun, Nymburk, Brno, České Budějovice, Frýdek-Místek, Most, Náchod, Pardubice, Rokycany, Třebíč, Zlín.

Více informací naleznete také na:
www.obcanskeporadny.cz
www.pmscr.cz

PRŮVODCE PRO OBĚTI TRESTNÉHO ČINU

Oběti trestného činu je fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Za oběť se rovněž považuje osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, jestliže této osobě zeměděly poskytoval výživu nebo byl povinen poskytovat (zákon č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestných činů).

Poškozeným je v souladu se zákonem každý, кому bylo trestným činem ublíženo na zdraví nebo způsobena majetková, morální či jiná škoda (zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád).

PMS PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY
ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN

Projekt je financován Ministerstvem spravedlnosti

Příloha č. 3

Pomáhající organizace
Intervenční centrum.

INTERVENČNÍ CENTRUM

CO JE DOMÁCÍ NÁSILÍ:

- urážky, ponižování, zesměšňování, fyzické a sexuální násilí, ničení věcí, ubližování oblíbeným zvířatům
- útoky se opakují a intenzita se stupňuje
- násilník a ohrožená osoba si nikdy nemění role
- násilí se děje v soukromí

Domácím násilím může být ohrožena žena, muž, senior či seniorka, dítě, osoba zdravotně postižená. Osobou násilnou může být dítě do 15 let, mladistvý, dospělý muž nebo žena.

Domácí násilí je společensky nepřipustné.

Ten, kdo se ho dopouští, může být policií vykázán na deset dnů z domácnosti. Vykázání je opatření nestrižního charakteru. Za páchaní domácího násilí lze ale také trestně stíhat.

Jedinou možností, jak předejít vykázání, případně trestnímu stíhání, je domácí násilí nepáchat.

KONTAKTY NA SOCIÁLNÍHO KURÁTORA

poskytuje poradenství (zprostředkování ubytování a další pomoc)

MěÚ Žďár nad Sázavou

tel. 566 688 324, ústředna tel. 566 688 111

Městský úřad Velké Meziříčí

tel. 566 501 018, ústředna 566 501 111

Městský úřad Nové Město na Moravě

tel. 566 650 240, ústředna 566 650 200

MOŽNOSTI UBYTOVÁNÍ:

Azylový dům pro muže, Brodská 33, Žďár nad Sázavou tel. 566 624 720

Azylový dům pro muže, Heliadova 10, Třebíč

tel. 568 843 168

Azylový dům pro muže, Čajkovského 9, Jihlava

tel. 567307907

Hotelový dům Morava, Horní 1679/22, Žďár nad Sázavou, tel. 566 625 826 (pro muže a ženy)

DALŠÍ KONTAKTY:

Linka důvěry STŘED

tel. 775 223 311 – denně od 8.00 do 22.00 hodin

Linka důvěry NON STOP

tel. 222 580 697